

נדריים פרק שלישי ארבעה נדריים

(נדריים כ, ב)

משנה:

ארבעה נדריים התירו חכמים (בלא שום שאלה): נדרי זרוזין, ונדרי הבאי, ונדרי שגגות, ונדרי אונסין.

'נדרי זרוזין' – כיצד?

היה מוכר חפץ, ואמר "קונם שאיני פוחת לך מן הסלע" (שהוא ארבע דינרין) והלה (הקונה) אומר "קונם שאיני מוסיף לך על השקל" (שהוא שני דינרין) -

(נדריים כא, א)

[המשך המשנה]

שניהם רוצין בשלשה דינרין (כלומר: זה הנשבע שאינו פוחת לו מן הסלע - לא היה פיו ולבו שוין לכך שלא יפחות לו מן הסלע כלום, אלא להכי נדר: כן לזרו את חבירו שיתן לו שלשה דינרין הוא רוצה לבא, וזה שנשבע שלא ליתן לו יותר משקל - לא היה פיו ולבו שוין, שלא היה בדעתו שלא יתן יותר אלא לכך נדר: שיתן לו בשלשה דינרין ולפיכך מותרין).

גמרא:

ארבעה נדריים התירו חכמים כו':

אמר ליה רבי אבא בר ממל לרבי אמי: אמרת לן משמיה דרבי יהודה נשיאה: מאן תנא 'ארבעה נדריים' (התירו חכמים)? - רבי יהודה היא, דאמר משום רבי טרפון: לעולם אין אחד מהן נזיר לפי שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה. (גירסת רש"י: רבי יהודה היא, דאמר אין אחד מהן נזיר: דלא סמכא דעתייהו ממש לשם נזירות, אלא תלו נזירותו בזה שבא כנגדו, ולא היה פיו ולבו שוין - להכי אין אחד מהם נזיר; הכא נמי לא סמכא דעתייהו בשעת הנדר דכל חד וחד אדעתא דחבריה, כדי לזרו, ולא היה פיו ולבו שוים להכי; דאי רבנן - דפליגי עליה דרבי יהודה - דאמרי: אף על גב דלא סמכא דעתייהו להיות נזיר ממש בנזיר, דתלה נזירות באחר - הוי נזיר אותו שנתקיימו דבריו, הכא נמי: אף על גב דלא סמכא דעתייהו אדבור פיהו, שלא נתכוונו אלא לזרו - אסורים, דאמרינן: כשנדרו - ודאי סמכא דעתייהו, דזה לא יפחות מסלע וזה לא יוסיף על שקל, והרי פיהו ולבן שוים ואסור) [ורש"י אינו גורס ואינו מסביר שאלה דברי רבי טרפון ומשום שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה - שהרי כאן אין נזירות! אף לגירסתנו אולי ניתן לומר שנדריים נלמדים מנזירות, וכמו שבנזירות לא חלה נזירות באופן זה, כך גם בנדריים].

רבא אמר: אפילו תימא רבנן (דפליגי עליה דרבי יהודה): מי קתני 'שניהן רצו' (דאי קתני הכי - הוה משמע שניהן רצו בתחלה בשלשה דינרין, ואלא עכשיו בשעת הנדר אין רוצין, אלא סמכא דעתייהו אדבור פיהו ופיהו ולבן שוים ונדר מעליא הוי)? 'שניהן רוצין' קתני (דמשמע מעיקרא היו רוצין בשלשה דינרין, ואכתי שניהן נמי רוצין, ולא היה פיהו ולבן שוין; הלכך אפילו רבנן מודו דמותרין, וכדי לזרו זה את זה נתכוונו שניהן).

אמר ליה רבינא לרב אשי: אמר לו "טפי מסלע" והלה אמר "בציר משקל" ([האם זהו ההסבר במשנה: היכא דאמר שאינו פוחת מסלע, וזה אומר שאינו מוסיף על שקל - כיון דדברי שניהם קרובין לשלשה דינרין - אמרינן 'נדרי זרוזין הוו', אבל הכא, כיון דאמר טפי מסלע, דהיינו פרוטה, והלה אומר "קונם שאיני מוסיף לך על פרוטה פחות משקל", דהשתא מרחקי מילתייהו משלשה דינרין) - (כיון דדייקי הכי) נדרא הוי (ואסורים)? או (לא), זרוזין הוי?

אמר ליה: תנינא: 'היה מסרב בחבירו' (שהיה מפצירו) שיאכל אצלו (לאכול אצלו מעט), ואמר לו "קונם ביתך שאני נכנס" (שנדר שלא יכנס לביתו); "טיפת צונן שאני טועם" (שלא לאכול אצלו כלום) - מותר ליכנס לביתו ולשתות הימנו צונן (אבל לא אכילה מרובה), שלא נתכוון זה (המסרב) [כלומר: המזמין והמפציר] אלא לשום אכילה ושתיה (מרובה: שיסעוד אצלו הרבה ולשון טיפת צונן לא נתכוון זה שהיא שתיה מועטת) [וממילא גם הנזיר לא התכוין לאסור על עצמו אלא אכילה ושתיה של ממש] - ואמאי? והא "טיפת צונן" קאמר (דמשמע שתיה מועטת ואכילה מועטת)? - אלא משתעי איניש הכי [כך מדברים אנשים] (דכי אמר (טיפת צונן) יאכל עמו - ודאי לאכילה מתכוון, וכי נדר זה שאינו טועם עמו טיפת צונן - ודאי לאכילה מרובה נתכוון, ולהכי מותר לשתות טיפת צונן) - הכא נמי משתעי איניש הכי (דכי נתכוון ליתן שלשה דינרין אומר שאינו מוסיף על פרוטה פחות משקל; ולעולם נדרי זרוזין הוו, ואפילו דאמר "טפי מסלע" ו"בציר משקל").

אמר ליה:

(נדרים כא, ב)

מי דמי? גבי צונן - צדיקים אומרים מעט ועושין הרבה (וזה שהיה מסרב בחבירו שיאכל אצלו קימעא וישתה טיפת צונן - ודאי לאכילה ושתייה מרובה קאמר, כי כן דרכן של צדיקים: לומר מעט ולעשות הרבה; וכי אמר ליה האי "קונם טיפת צונן שאני טועם" - הכי נתכוון, לומר: "אותה טיפה שאתה רוצה ליתן לי - איני טועם", דהיינו אכילה מרובה, ולא נתכוון לטיפת צונן ממש; הלכך אסור באכילה ושתייה מרובה, ומותר לשתות הימנו טיפת צונן); (אבל) הכא - ספיקא הוא: דלמא פחות מסלע ויותר על שקל קאמר (דדילמא האי דאמר "טפי מסלע" דעתיה על פחות מסלע, ליתן בשלשה דינרין, והאי דאמר "בציר" - דעתיה על יותר משקל, ליתן שלשה דינרין), וזירוזין הוי (ומותר), או דלמא דוקא קאמר, ונידרא הוי (ואסור)?! תבעי [לשון ירושלמי; בבלי בדרך כלל כותבים "תיקו"].

אמר רב יהודה אמר רב אסי: ארבעה נדרים הללו צריכין שאלה לחכם.

כי אמרינא קמיה דשמואל, אמר: תנא תני 'ארבעה נדרים התיירו חכמים' ואת אמרת צריכין שאלה לחכם?!

רב יוסף מתני לה להא שמעתא בהאי לישנא: אמר רב יהודה אמר רב אסי: 'אין חכם רשאי להתיר אלא כעין ארבעה נדרים הללו' (והני הוא דשרי, משום דלית בהו ממש, אבל שאר נדרים - אין אדם רשאי להתיר עד שיתחרט הנודר מעצמו); קסבר אין פותחין בחרטה (שאין חכם רשאי לפתוח ולומר לו: "נדרת אדעתא דהכי?" כדאמרינן לקמן, אלא הנודר - הוא יתחרט תחלה, ויפתח ויאמר לו [לחכם]: "לא לדעת כן נדרתי", והוא [הנודר] פותח תחלה בחרטה).

ההוא דאתא לקמיה דרב הונא, אמר ליה: "לבך עלך" (כלומר: "עומד אתה על דעת הראשונה, שרצונך עדיין באותו נדר")? אמר ליה: "לא" (כלומר: "מתחרט אני")! ושרייה (אלמא קסבר פותחין בחרטה).

ההוא דאתא לקמיה דרבה בר רב הונא, אמר ליה: אילו היו עשרה בני אדם שיפייסוך באותה שעה (שאם פתחו לך בחרטה כשרצית לנודר) - מי נדרת (כלום נדרת)? אמר ליה: "לא" - והתיירו (קסבר אין פותחין בחרטה, ולכך אמר ליה כהאי גוונא; דכיון דאמר "אילו היו עשרה בני אדם כו'" - דמעיקר עקר לנדריה, ולא הוי נדר כלל, ולכך פותח בחרטה הוא; אבל בעלמא אין פותחין בחרטה).

תניא: 'רבי יהודה אומר: אומרים לו לאדם "לב זה עליך"? אם אמר "לאו" - מתירין אותו. רבי ישמעאל כרבי יוסי אומר משום אביו: אומרים לו לאדם "אילו היו עשרה בני אדם שיפייסוך באותה שעה מי נדרת"? אם אמר "לאו" - מתירין אותו' (קסבר רבי ישמעאל ברבי יוסי אין פותחין בחרטה).

<סימן אסי ואלעזר יוחנן וינאי>

ההוא דאתא לקמיה דר' אסי, אמר ליה: "כדו תהית (מצטער אתה שנדרת)"? אמר ליה "לא?" [כלומר: "וכי לא? אלא בשביל מה באתי לחכם?"] (דהיינו בחרטה) - ושרייה.

ההוא דאתא לקמיה דרבי אלעזר, אמר ליה: "בעית נדור" (קיבלת הנדר מרצונך)? אמר ליה "אילו לא מרגזין לי (אלמא שהכעיסוני) - לא בעינן כלום (לא הייתי נודר)". אמר ליה: תהא כבעית (הואיל ולא קיבלת מרצונך - יהא מותר לך כמו שאתה רוצה, דלא הוי נדר; והאי תנא סבר דאין פותחין בחרטה).

ההיא איתתא דאדרתה לברתה; אתאי לקמיה דרבי יוחנן; אמר לה: "אילו הוה ידעת דאמרן מגירתיך (כמו ומגרת ביתה (שמות ג, כב)) עלה דברתך (שאומרות השכנות על בתך)

(נדרים כב, א)

"אילו לא חמאת (אילולי שראתה) בה אימה מילין דעזיבה (דברים שיפין להניח, כלומר דבר זימה) - בכדי (בחנם) לא אדרתה (לא היתה מדירתה)" (ומלעזין עליה), מי אדרתה (מי היית מדירה)? אמרה ליה "לא" ושרייה (הכא ליכא למשמע אי פותחין אי לא).

בר ברתיה דרבי ינאי סבא אתא לקמיה דרבי ינאי סבא, אמר ליה: "אילו הוה ידעת דפתחין פינקסך וממשמשיך בעובדך (שמבקרין מעשיך בב"ד של מעלה בשביל שנדרת) - מי נדרת?" אמר ליה: "לא" - ושרייה. אמר רבי אבא: מאי קראה (שמפני נדרים חוקרין מעשיו של אדם)? (משלי כ, כה) [מוקש אדם ילע קדש] ואחר נדרים לבקר (שאם נודר מבקרין מעשיו). ואע"ג דפתח רבי ינאי ליה - אנן לא פתחינן ליה בהא (ולא פתחינן לשום אדם בהאי אחר נדרים לבקר, משום דהוי איום גדול, שאפילו אין דעתו להפר - יאמר עכשיו שרצונו להפר), ולא פתחינן בהדא אחרנייתא (נמי משום דהוי איום גדול ואומר שדעתו להפר ואינו כן), דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי פתח ליה רבן גמליאל לההוא סבא? (משלי יב, יח) יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא: כל הבוטה (כל הנודר; כמו 'מבטא שפתי' (במדבר ל)) - ראוי לדוקרו בחרב, אלא לשון חכמים מרפא (שמתירין לו).

'ולא פתחינן בהדא אחרנייתא' - דתניא: רבי נתן אומר: 'הנודר - כאילו בנה במה (לעבודת כוכבים), והמקיימו - כאילו מקריב עליו קרבן'.

ברישא (בתחילת דבריו של רבי נתן, דאמר 'כאילו בנה במה') - פתחינן (פתחינן ליה דלא הוי עונשו יתירא כל אימת דלא עבד עלה קרבן, וליכא איום כל כך אב); בסיפא? אביי אמר: פתחינן; רבא אמר: לא פתחינן (בסיפא 'כאילו מקטיר עליה' - מתחייב מיתה, היינו איום יתירא).

רב כהנא מתני לה להא שמעתא בהדין לישנא; רב טביומי מתני הכי: בסיפא (דברי הכל) לא פתחינן; - ברישא? - אביי אמר פתחינן; רבא אמר לא פתחינן. והלכתא: לא פתחינן, לא ברישא ולא בסיפא. ולא פתחינן בהא נמי דשמואל, דאמר שמואל: אף על פי שמקיימו - נקרא רשע¹.

אמר רבי אבהו: מאי קרא? - (דברים כג, כג) וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא (מכלל דאי נדר ועבד ליה איכא חטא); ויליף 'חדלה' 'חדלה': כתיב הכא 'כי תחדל לנדור' וכתוב התם (איוב ג, יד) שם רשעים חדלו רוגז (ושם ינוחו יגיעי כח). אמר רב יוסף: אף אנן נמי תנינא "'כנדרי כשרים" - לא אמר כלום; "כנדרי רשעים" (אף על פי שנודרים ומקיימין איקרו רשעים) - נדר כנזיר ובקרבן ובשבועה'.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל הכועס - כל מיני גיהנם שולטין בו, שנאמר (קהלת יא, י) והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך [כי הילדות והשחיות הבל]; ואין רעה אלא גיהנם, שנאמר (משלי טז, ד) כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה; ולא עוד אלא שהתחתונות שולטות בו, שנאמר [דברים כח, טו]: ובגוים ההם לא תרגיע, ולא יהיה מנוח לכף רגלך ונתן ה' לך שם לב רגז (היינו כעס) וכליון עינים (בשביל לב רגז יהיה כליון עינים) ודאבון נפש: אי זהו דבר שמכלה את העינים ומדאיב את הנפש? - הוי אומר אלו התחתונות.

עולא, במיסקיה לארעא דישראל (כשעלה לארץ ישראל), איתלוו ליה (עשו לו לוייה) תרין בני חוזאי (יהודים היו); בהדיה קם חד, שחטיה לחבריה. אמר ליה לעולא: "יאות עבדי?" אמר ליה: "אין"! ופרע ליה בית השחיטה (ונתיירא [עולא] לומר לו [להורג] שלא עשה יפה, שמא יהרגנו). כי אתא (עולא) לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה [עולא לרבי יוחנן]: דלמא חס ושלום אחזיקי ידי עוברי עבירה (שאמרתי לו "זיל ופרע בית שחיטה" [או שגירסת רש"י אינה כגירסתנו, או יש שבוש בגירסתנו ברש"י וצ"ל: 'שאמרתי לו, ואזל ופרע בית השחיטה']?) אמר ליה [רבי יוחנן לעולא]: (יפה עשית שכך אמרת לו) נפשך הצלת (באותו דיבור).

קא תמה רבי יוחנן (על דהוה ליה להווא בר חזאה כעס כל כך שהרג לחבירו הואיל דהוה בארץ ישראל): מכדי כתיב ונתן ה' לך שם לב רגז - בכבל כתיב!?

אמר ליה: ההוא שעתא -

(נדרים כב, ב)

¹ שמואל - שהוא בבלי - כרבי נתן הבבלי שאמר (כאן): הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו מקריב עליו קרבן.

לא עבריןן ירדנא (עדיין לא עברנו את הירדן כשאירע אותו מעשה, ולא הוינן בתחום ארץ ישראל).

אמר רבה בר רב הונא: כל הכועס - אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו, שנאמר (תהלים יד) רשע כגובה אפו (שיש לו חרון) - בל ידרוש: אין אלהים כל מזמותיו (במחשבותיו אין שכינה חשובה כנגדו).

רבי ירמיה מדיפתי אמר: משכח תלמודו ומוסיף טיפשות, שנאמר [קהלת ז, ט: אל תבהל ברוחך לכעוס] כי כעס בחיק כסילים ינוח וכתוב [משלי יג, טז: כל ערום יעשה בדעת] וכסיל יפרוש אולת (שמשתטה).

רב נחמן בר יצחק אמר: בידוע שעונותיו מרובין מזכיותיו, שנאמר [משלי כט, כב: איש אף יגרה מדון] ובעל חימה רב פשע (שפשעיו מרובים).

אמר רב אדא ברבי חנינא: אלמלא <לא> חטאו ישראל - לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, שערכה של ארץ ישראל הוא (שכתוב בו ערך חלק של כל שבט ושבט, ולא סגיא בלאו הכי); מאי טעמא? (קהלת א, יח) כי ברוב חכמה רב כעס [ויוסיף דעת יוסיף מכאוב] (ולפי שבעטו וחטאו - נוסף להם רוב חכמה שאר הספרים להטריחן יותר).

אמר רבי אסי: אין נזקקין ל"אלהי ישראל" (להתיר לו נדרו לפי שנדר חמור הוא) חוץ מ"קונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי ושהכתה את בני" - ונודע שלא גנבה ושלל הכתו (שאפילו נדר באלהי ישראל שאין אשתי נהנית לי - נזקקין להתיר לו, לפי שאמרה תורה: שמי - שנכתב בקדושה - ימחה על המים בידים לעשות שלום בין איש לאשתו [בסוטה] - לא כל שכן האי נדר, אי נדר ב"אלהי ישראל" שהוא לשון נדר).

[על פי דיעה המובאת בר"ן אין גורסים כאן "ונודע שלא גנבה ושלל הכתו", אלא זה נמצא כאן משיגרת המעתיק מהמשנה בדף כה, ב, שהרי אם טעה - נדר זה הוא מהסוג של נדרי שגגות שאינם צריכים התרה].

ההיא דאתאי לקמיה דרב אסי, אמר לה: במאי נדרת? - "באלהי ישראל".

אמר לה: אי נדרת "במוהי" - שהיא כינוי בעלמא - מזדקינא לך; השתא, דלא נדרת "במוהי" אלא "באלהי ישראל" לא מזדקינא לך.

רב כהנא איקלע לבי רב יוסף; אמר ליה "לטעום מר מידי"! אמר ליה: "לא! מרי כולא לא טעימנא ליה"! (שהוא נשבע באדון העולם לא אוכל!)

אמר ליה (רב יוסף): לא מרי כולא - לא טעימת ליה (הכי קאמר רב יוסף: לא מרי כולא קאמרת: בודאי לא טעימת ליה, שאסור להתיר לך דהיינו כמי שנשבע באלהי ישראל). (מכאן עד אחר המשנה בדף כה, ב, רש"י חסד הנה והעתקתיו מפירוש רבינו גרשום: הניחא לרב כהנא דאמר "לא מרי כולא" (לפי שהיה מסרב בו [מפציר בו] רב יוסף - נדר הכי); אלא לרב יוסף אמאי אמר (נמי [גם הוא]) "לא מרי כולא"? הכי הוא דקאמר ליה: "לא מרי כולא הוא דקאמרת (בתמיה קאמר ליה רב יוסף, בדאמרן) - הלכך לא טעימת ליה".

אמר רבא אמר רב נחמן: הלכתא: פותחין בחרטה ונזקקין ל"אלהי ישראל".

משתבח ליה רבא לרב נחמן ברב סחורה דאדם גדול הוא. אמר לו [רב נחמן לרבא] כשיבא לידך - הביאהו לידי.

הוה ליה נדרא למישרא, אתא לקמיה דרב נחמן; אמר ליה [רב נחמן לרב סחורה]: "נדרת אדעתא דהכי"? אמר ליה: "אין"! "אדעתא דהכי"? "אין"! כמה זימנין. איקפד רב נחמן (שלא היה יכול לומר לו דבר שהוא פתח לחרטה), אמר ליה: זיל לקילעך (לביתך, הואיל ואיני יודע לפתוח לך).

נפק רב סחורה ופתח פיתחא לנפשיה [אבות פ"ב מ"א: 'רבי אומר: איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם' (כל שהיא תפארת לו מן האדם) הוי תפארת לעושיה], והשתא דאיקפד רב נחמן (והואיל דאיקפד רב נחמן שאין מתקבל עליו שנדרו חמור כל כך שאינו יכול למצוא לו פתח) - אדעתא דהכי לא נדרי, ושרא לנפשיה.

רבי שמעון ברבי הוה ליה נדרא למישרא; אתא לקמיהו דרבנן.
אמרי ליה: "נדרת אדעתא דהכי"? אמר "אין"; "אדעתא דהכי"?
"אין" כמה זימנין,

(נדרים כג, א)

והוּו מצטערי רבנן משימשא לטולא ומטולא לשימשא (והיו נוסעים משמש לצל ומצל לשמש מרוב תוגה שלא היו יודעין לומר דבר פתח לחרטתו); אמר ליה בטנית - בריה דאבא שאול בן בטנית: מי נדרת אדעתא דמצערי רבנן מטולא לשימשא ומשימשא לטולא? אמר "לא"! - ושריוה.

רבי ישמעאל בר רבי יוסי הוה ליה נדרא למישרא; אתא לקמיהו דרבנן, אמרו ליה: "נדרת אדעתא דהכי"? אמר להו "אין"! "נדרתא אדעתא דהכי"? אמר להו "אין"! כמה זימנין; כיון דחזא ההוא קצרא [כובס] דמצטערי רבנן [שרבי ישמעאל ברבי יוסי גורס צער לחכמים] מחיה [הכה הכובס את רבי ישמעאל ברבי יוסי] באוכלא דקצרי (כלי שמשמין בו הכובסין בגדיהן).

אמר [רבי ישמעאל ברבי יוסי]: "אדעתא דמחי לי קצרא [על דעת שאקבל מכות מכובס] - לא נדרי"; ושריה לנפשיה.

אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא: האי - נולד הוא: דלא מסיק אדעתיה דמחי ליה קצרא, ותנינא: 'אין פותחין לו בנוולד' (שאין ראוי ליארע כזה, אבל הני דאמרן דמצטערי רבנן - לאו מילתא דנולד הוא)?
אמר ליה: האי - לאו נולד הוא, דשכיחי אפיקורי דמצערי רבנן (כי האי, ולא דמי לנולד).

דביתהו דאביי הוה לה ההיא ברתא. הוא אמר "לקריבאי" היא אמרה לקריבה. אמר לה: "תיתסרא הנאתי עלך אי עברת אדעתאי ומינסבת לה לקריבך!"
אזלת, ועברת על דעתיה, ואינסבא לקריבה.
אתא לקמיה דרב יוסף, אמר ליה: אילו הוה ידעת דעברת על דעתך ומנסבא לה לקריבה - מי אדרתה? אמר "לא" - ושריה רב יוסף.
ומי שרי כי האי גוונא?
אין, והתניא [והנה ברייתא שמאשרת פסק זה]: 'מעשה באדם אחד שהדיר את אשתו מלעלות לרגל, ועברה על דעתו ועלתה לרגל, ובא לפני רבי יוסי; אמר לו: ואילו היית יודע שעוברת על דעתך ועולה לרגל כלום הדרתה?
אמר לו: "לא"! - והתירו רבי יוסי.'

משנה:

רבי אלעזר בן יעקב אומר: אף הרוצה להדיר את חבירו שיאכל אצלו (שאומר לו "קונס שאין אתה נהנה לי אם לא תאכל עמי" - היינו נמי נדרי זרוזין, שאינו מדין אלא כדי לזרוזו שיאכל עמו) יאמר לו [לעצמו; ורש"י אינו גורס "לו" אלא 'יאמר':]
"כל נדר שאני עתיד לידור הוא (יהא) בטל" ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר.

גמרא:

וכיון דאמר "כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל" - לא שמע ליה (האי מודד) ולא אתי בהדיה (הואיל והנדר בטל)!?

(נדרים כג, ב)

חסורי מיחסרא (מתניתין) והכי קתני: הרוצה שיאכל אצלו חבירו, ומסרב [ומפציר] בו, ומדירו - נדרי זירוזין הוא; והרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בראש השנה ויאמר: "כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל" ובלבד שיהא זכור (התנאי שהתנה ב"ה) בשעת הנדר.

אי זכור (ואף על פי כן נדר) - (אם כן) עקריה לתנאיה, וקיים ליה לנדריה?!

אמר אביי: תני 'ובלבד שלא יהא זכור (התנאי) בשעת הנדר'. רבא אמר: לעולם כדאמרינן מעיקרא (ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר); הכא במאי עסקינן? - כגון שהתנה בראש השנה ("כל נדר שאני עתיד לידור", והיה יודע בשעת התנאי דברים שהוא רגיל לידור בהן ועל דעת כן התנה), ולא ידע במה התנה (ושוב שכח ממה שהתנה), והשתא קא נדר: אי זכור (שהתנה אבל לא יודע שבשביל אותו נדר נמי התנה) בשעת הנדר, ואמר "על דעת הראשונה אני נודר" (שלא יהא מקוים כמו שהתניתי עליו) - נדריה לית ביה ממשא; לא אמר (בשעת הנדר) "על דעת הראשונה אני נודר" (שלא יהא מקוים) - עקריה לתנאיה וקיים לנדריה. רב הונא בר חיננא סבר למידרשיה בפירקא (בדרשה: 'הרוצה שלא יתקיימו נדריו [וכו']'); אמר ליה רבא: תנא קא מסתים לה סתומי 'כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדריים' (סתמה תנא דמתניתין כדי שלא ילמדו ממנה), ואת דרשת ליה בפירקא?

איבעיא להו: פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בן יעקב (בהא דסברי דלא הוי נדרי זירוזין) או לא? ואם תימצי לומר פליגי - הלכתא כותיה או לא? תא שמע, דתנן [נדרים פ"ח מ"ז]: 'האומר לחבירו

(נדרים כד, א)

"קונם שאיני נהנה לך אם אי אתה נוטל לבנך כור של חיטין ושתי חביות של יין" - הרי זה (המודר) יכול להתיר את נדריו שלא על פי חכם, שיכול לומר לו (המודר): "כלום אמרת (ליתן לבני כך וכך) אלא כשביל כבודי? זה הוא כבודי" (יותר: שלא אקבל, שאיני צריך!) " (וכבר הותר הנדר). טעמא - דאמר "זה הוא כבודי", הא לאו הכי - נדר הוא!! מני?: אי רבי אליעזר בן יעקב - נדרי זירוזין הוי (אף על גב דלא אמר "זהו כבודי יותר" - בטל, דנדרי זירוזין הוא)!! אלא (אלא - לאו רבנן היא, דסברי דלא הוי נדרי זירוזין) ושמע מינה: פליגי רבנן עליה!

לעולם רבי אליעזר בן יעקב היא (הא מתניתין), ומודה רבי אליעזר בן יעקב בהאי דנדרא הוי (ולא זירוזין, דודאי משום נדר ממש קאמר ליה), דאמר ליה: לא כלבא אנא דמיתהנינא מינך ולא מיתהנית מינאי.

תא שמע [נדרים פ"ח מ"ז]: 'האומר לחבירו "קונם שאתה נהנית לי אם אי אתה נותן לבני כור של חיטין ושתי חביות של יין" - רבי מאיר אומר: עד שיתן, וחכמים אומרים: אף זה (נודר) יכול להתיר את נדריו שלא על פי חכם, שיכול לומר "הריני (מחזיק לך טובה) כאילו התקבלתי" (ממך) (לפיכך אינו נדר)'; טעמא דאמר "הריני כאילו התקבלתי", הא לאו הכי נדר הוא! מני?: אי רבי אליעזר בן יעקב - נדרי זירוזין הוי (שמזדו ונדריו כדי שיתן לו כך וכך - אף על גב דלא אמר "התקבלתי" הוי בטל, דנדרי זירוזין הוו)!! אלא לאו - רבנן (דסברי דלא הוו נדרי זירוזין), (אלמא) ופליגי!! לא! לעולם רבי אליעזר בן יעקב, ומודה רבי אליעזר בהאי (דהאי לא הוה נדרי זירוזין אלא נדר ממש, ולהכי - אי אמר "התקבלתי" - לא הוי נדר) - דנדרא הוי, משום דאמר ליה: לאו מלכא אנא דמהנינא לך ואת לא מהנית לי.

אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי: תא שמע [נדרים פ"ג מ"ג]: 'נדרי אונסין: הדירו חבירו שיאכל אצלו, וחלה הוא, או חלה בנו, או שעכבו נהר' - הא לאו הכי נדר הוא! מני?: אי רבי אליעזר בן יעקב - זירוזין הוי (המדיר חברו שיאכל עמו, ואפילו לא חלה מותר)!! אלא לאו - רבנן, ופליגי (דלא הוו נדרי זירוזין)!

לעולם, רבי אליעזר בן יעקב (ומודה דלאו נדרי זירוזין הוו): ומי סברת דאדריה מזמנא [המזמין] לזמינא [למזמין] (דהיינו נדרי זירוזין)? לא, דזמינא [שהמזמין] אדריה למזמנא [למזמין], [כגון] דאמר ליה: "מזמנת לי (בהדך) לסעודתיך"? אמר ליה: "אין"! "נדר זה (קבל) עליך" - ונדר, וחלה הוא (המזומן), או שחלה בנו, או שעכבו נהר - הרי אלו נדרי אונסין (הא לא חלה הוי נדר גמור).

תא שמע: 'יתר על כן (על אותו שאמר במשנה: אמר ר"א בן יעקב: האומר לחבירו "קונם שאיני נהנה לך כו") אמר רבי אליעזר בן יעקב: האומר לחבירו "קונם שאני

נהנה לך אם אי אתה מתארח אצלי ותאכל עמי פת חמה ותשתה עמי כוס חמין", והלה הקפיד כנגדו (אף על גב שפירש לו הכל ואע"פ שהקפיד כנגדו) - אף אלו נדרי זירוזין (ומותר); ולא הודו לו חכמים (שיהא נדרי זירוזין) מאי 'לא הודו לו חכמים' - לאו

(נדריים כד, ב) דאפילו בקמייתא (הנך דלעיל), ושמע מינה פליגי רבנן עליה?! שמע מינה.

מאי הוי עלה (אי הוי הלכתא כוותיה דרבי אליעזר דהוי נדרי זירוזין ומותר) ? תא שמע, דאמר רב הונא: הלכה כרבי אליעזר בן יעקב; וכן אמר רב אדא בר אהבה: הלכה כרבי אליעזר בן יעקב.

משנה: נדרי הבאי: אמר "קונם אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים!" אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד!"

גמרא: תנא: 'נדרי הבאי מותרין; שבועות הבאי אסורין.' היכי דמי שבועות הבאי? אילימא דאמר "שבועה אם לא ראיתי בדרך הזה" - מידעם קאמר? אמר אביי: דאמר "שבועה שראיתי". אמר ליה רבא: אם כן (מתניתא דאמר "שבועה שראיתי בדרך הזה") למה לי למימר (דאסור) דהיינו שבועה גמורה ודאי, כאילו אמר "שבועה שאכלתי"? ועוד: דומיא דנדר קתני (שבועות (נדרי) הבאי אסורין דמשמע דקאמר בלשון נדר ושבועה) ? אלא אמר רבא: באומר (דקאמר הכי): "יאסרו פירות העולם עלי בשבועה אם לא ראיתי (ולא קאמר "שראיתי") בדרך הזה כעולי מצרים!"

אמר ליה רבינא לרב אשי: (אמאי אסורות?) ודלמא האי גברא - קינא דשומשמני (נמלות מקובצות הרבה) חזא (ראה ביחד כעולי מצרים, דאפשר) ואסיק להון שמא [ומכנה אותם בשם] "עולי מצרים", ודלמא(שפיר משתבע (לדעתיה דידיה)?

(נדריים כה, א) אמר ליה: כי משתבע - אדעתא דידן משתבע (כדרך שבני אדם נשבעין), ואנן לא מסקינן נפשינן אשומשמני (ואין דרך בני אדם לקרוא לנמלים "עולי מצרים").

ועל דעתא דנפשיה לא עביד איניש דמשתבע? והתניא: 'כשהן משביעין אותו - אומרים לו "הוי יודע שלא על תנאי שבלבך אנו משביעין אותך אלא על דעתינו ועל דעת בית דין"' - לאפוקי מאי (לאפוקי מאי אמרי ליה הכי: דשלא על דעתך אנו משביעין אותך)? : לאו לאפוקי דאסיק להו לאיסקונדרי (דיהיב ליה לבעל חובו אסקונדרי: פיספסים שמשחקים בהן) ואסיק להון שמא "זוזי" (וקרא אותן "זוזי", ובכך רוצה לפטור עצמו מן השבועה) ? ומדקאמר "על דעתינו" - מכלל דעביד אינש דמשתבע אדעתא דנפשיה (הכא נמי נימא הכי גבי שומשמני) ?

לא (שומשמני ואיסקונדרי - לאו מילתא היא, ובהכי לא מיפטר איניש נפשיה, ומשום האי טעמא לא היו אומרים לו "הוי יודע כו"), (אלא) לאפוקי מקניא דרבא: דההוא גברא דהוה מסיק בחבריה זוזי, אתא לקמיה דרבא, אמר ליה ללוה: זיל פרע לי! אמר ליה: "פרעתין"! אמר ליה רבא: אם כן, זיל אישתבע ליה דפרעתיה; אזל ואייתי קניא, ויהיב זוזי בגויה, והוה מסתמיך ואזיל, ואתי עליה לבי דינא; אמר ליה למלוה: נקוט האי קניא בידך! נסב ספר תורה ואישתבע דפרעיה כל מה דהוה ליה בידיה (דזוזי ממש יחב, ובעי למיפטר בהכי; ובשאר מילי לא עביד איניש דנשבע אדעתא דנפשיה) ! ההוא מלוה רגז ותברה לההוא קניא, ואישתפך הנהו זוזי לארעא - ואישתכח דקושטא אישתבע!

ואכתי לא עביר דמישתבע אדעתא דנפשיה? והתניא: 'וכן מצינו
 במשה רבינו כשהשביע את ישראל בערבות מואב, אמר להם: הו
 יודעים שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעתי ועל דעת
 המקום, שנאמר (דברים כט, יג) ולא אתכם לבדכם [אנכי כרת את הברית הזאת ואת האלה הזאת]²
 (הכי פירושו: אני משביע אתכם על דעתכם לבדכם); - מאי אמר להו משה לישראל?
 לאו הכי קאמר להו: דלמא עבדתון מילי ואמריתון "על דעתינו"
 - משום הכי אמר להו "על דעתי" - לאפוקי מאי (קאמר להו הכי)? לאו
 לאפוקי דאסיקו שמא לעבודת כוכבים "אלוה" (דאי אסיקו לה שמא לעבודת
 כוכבים "אלוה", ופלחו לה, ובעו למיפטר נפשיהו דאמרי דפלחי לאלוה)? מכלל דעביר איניש
 דמשתבע אדעתא דנפשיה?

לא (לאו לאפוקי משום האי קאמר הכי, דאינהו לא מצו לאסוקי לעבודת כוכבים שמא "אלוה" ולמפטר
 נפשיהו, דהא) עבודת כוכבים איקרי "אלוה" (מעצמה), דכתיב [שמות יב, ו:] ועברתי
 בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה [ובכל אלהי מצרים] [אעשה שפטים אני
 ה'] (אם כן אמאי משבע יתהון הכי על דעת המקום ועל דעתי? לישבע יתהון דמקיימיתו תורה [נ] - ניכר
 שלרש"י היתה גירסא קצת יותר קצרה מזו שלפנינו) - ולשבע יתהון דמקיימיתו
 מצות?

משמע 'מצות המלך'!
 ולשבע יתהון דמקיימיתו כל מצות?
 משמע מצות ציצית, דאמר מר: שקולה מצות ציצית כנגד כל מצות
 שבתורה!

ולשבע יתהון דמקיימיתו תורה?
 משמע תורה אחת (שבכתב בלבד)!
 ולשבע יתהון דמקיימיתו תורות?
 משמע תורת מנחה, תורת חטאת, תורת אשם.
 ולשבע יתהון דמקיימיתו [תורות] ומצות?
 [תורות] - משמע תורת המנחה; 'מצות' - משמע מצות המלך (שבפרשה
 שום תשים עליך מלך (דברים יז, טו) שיש שם מצות)!

ולישבע יתהון דמקיימיתו תורה כולה?
 'תורה כולה' - משמע עבודת כוכבים, דתניא: 'חמורה עבודה
 כוכבים, שכל הכופר בה כאילו מודה בתורה כולה'!
 ולישבע יתהון דמקיימיתו עבודת כוכבים ותורה כולה? אי נמי
 "שש מאות ושלוש עשרה מצות" (ולא מצי למיטעי מיד?)
 אלא משה רבינו מילתא דלא טריחא נקט (כשאמר "על דעת המקום ועל דעתי" - ששם
 נכלל הכל).

אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד:
 ולא? והא ההוא חויה דהוה בשני שבור מלכא, רמו ליה תליסר
 אורותא דתיבנא (איצטבלאות מלאות תבן) ובלע יתהון (אלמא דהוה גדול מקורת בית
 הבד)!

אמר שמואל: בטרופ (נחש מנומר לא משתכח כקורת בית הבד).
 (והא) כולהו נחשי מיטרף טרפי (הוו מנומרים)!?
 אגבו טרופ (בגבו טרופ) קאמרינן (ולא הוי גדול כי האי גוונא).
 ולתני "טרופ" ("אם לא ראיתי נחש גבו טרופ כקורת בית הבד")?
 מילתא אגב אורחיה קא משמע לן: דקורת בית הבד גבו טרופ (דכי אמר
 "בית הבד" - אגבו טרופ קאמר: דומיא דקורת בית הבד דהוי טרופ: חדקים חדקים).
 למאי נפקא מינה?

למקח וממכר (למוכר קורת בית הבד לחבירו), לומר לך: המוכר קורת בית הבד
 לחבירו - אי גבו טרופ - אין (ודאי הוי קורת בית הבד), ואי לא לא.

(נדרים כה, ב)
 משנה:

² בפסוק קודם דובר על ברית ואלה: דברים כט, יא לעברך בברית ה' אלקיך ובאלתו: אשר ה'
 אלקיך כרת עמך היום. - ולאלה הזאת מתיחס הדרוש כאן.

נדרי שגגות: (אמר "קונם עלי ככר זה) אם אכלתי", ו"אם שתיתי" - ונזכר שאכל ושתה (פטור, דלבו אונסו, דסבר שבאמת נשבע); "שאני אוכל" ו"שאני שותה"³ - ושכח ואכל ושתה; אמר "קונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי ושהכתה את בני" - ונודע שלא הכתו ונודע שלא גנבה;

ראה אותן אוכלין תאנים, ואמר "הרי (הן) עליכם קרבן" ונמצאו אביו (אותן האוכלים שהיה אביו) ואחיו (או אחיו - היינו נמי נדרי שגגות, שאילו היה יודע שהיה אביו או אחיו לא היה מדיקן) (או שהיה אוכל עמהן עם אביו ועם אחיו [אחרים - ב"ח מוחק מילה זו]) והיו עמהן אחרים: בית שמאי אומרים: הן (אביו ואחיו בלבד) מותרים, ומה שעמהם אסורים (דקסברי נדר שהותר מקצתו לא הותר כולו); ובית הלל אומרים: אלו ואלו מותרין (ובית הלל סבריף נדר שהותר מקצתו - הותר כולו. ע"כ מפי רבינו גרשום זצ"ל, שהתחילו בדף כב, ב, משום שרש"י לקטע הזה חסר).

גמרא:

תנא: 'כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרות'; היכי דמי שבועות שגגות? כגון רב כהנא ורב אסי: הדין אמר "שבועתא דהכי אמר רב" והדין אמר "שבועתא דהכי אמר רב": דכל חד וחד - אדעתא דנפשיה שפיר קמישתבע.

ראה אותן אוכלין וכו':

תנן התם (בפרק 'דבי אליעזר אומר'): 'פותחין בשבתות ובימים טובים' (שאם נדר שלא יאכל כל ימות השנה - פותחין לו חרטה כך: "כלום נדרת על דעת להתענות בשבתות וימים טובים"?); (אם יאמר "לאו"), כראשונה היו אומרים (היו בית דין של ראשונים אומרים): אותן הימים (שבתות וימים טובים) מותרים, ושאר כל הימים אסורים, עד שבא רבי עקיבא ולימד: נדר שהותר מקצתו הותר כלו (וכולן מותרין). אמר רבה (אמתניתין קאי): דכולי עלמא (הכל מודים -): (שאם ראה אותם אוכלים תאנים וענבים ואמר "הרי הן עליכם קרבן" - כמו שאמר על כולם "כולכם אסורין", ושוב אמר [כאשר ראה שאביו בניהם]) כל היכא דאמר "אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר 'כולכם אסורין חוץ מאבא' - (הואיל ומעיקרא כללן דאמר "כולכם") דכולהון אסורין ואביו מותר (כולן אסורים ואביו ואמו מותרין, דלא הוי נדר שהותר מקצתו הותר כולו, הואיל ואכתי בדיבורו קמא קאי דאמר "כולכם"); לא נחלקו אלא באומר (תחלה בכלל: "הרי הם עליכם קרבן") (ושוב אמר) "אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר 'פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר' - (הואיל ולבסוף פרטן: "פלוני ופלוני" - קסברי בית הלל דהוה ליה נדר שהותר מקצתו הותר כולו; ובית שמאי סברי: כל עיקר לא אמר 'הותר מקצתו הותר כולו')⁴.

(נדריים כו, א)

ורבא אמר (הואיל ואכתי אדיבורו קמא קאי, דאמר "כולכם")⁹ דכולי עלמא (לא נחלקו באומר תחלה בכלל "הרי זה עליכם קרבן") כל היכא דאמר (ושוב אמר) "אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר 'פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר' - כולם מותרין (הואיל ולבסוף פרטן - אפילו בית שמאי מודו דכהאי גוונא - הואיל והותר מקצתו בתוך דבור - הותר כולו); לא נחלקו אלא באומר (אלא דהדר כלל דאמר) "אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר: 'כולכם אסורין חוץ מאבא'": בית שמאי סברי לה כרבי מאיר דאמר 'תפוס לשון ראשון' (דאזלינן בתר ההוא רובא דאמר "כולכם אסורין", ולא אמרינן משהותר מקצתו הותר כולו), ובית הלל סברי לה כרבי יוסי דאמר 'בגמר דבריו (דאמר "חוץ", דמתוך דבורו) אדם נתפס' ([וממילא, בגלל ש] הותר מקצתו - דאמר "חוץ מאבא" - הותר כולו).

איתיביה רב פפא לרבא [מברייתא]:

³ משנה זו מובאת במסכת שבועות דף כז, ב, ושם הגירסא: 'שאיני אוכל שאיני שותה'

⁴ על פי הב"ח

'כיצד אמר רבי עקיבא 'נדר שהותר מקצתו הותר כולו' ? (דזהו כבית הלל, ופליגי רבנן עליה, דאמרי 'לא הותר כולו' - דהיינו כבית שמאי)?
"קונם שאיני נהנה לכולכם", הותר אחד מהן - הותרו כולם;
"שאיני נהנה לא לזה ולזה (שפרטין)", הותר הראשון - הותרו כולם
(מפרש בברייתא לקמן), הותר האחרון - האחרון מותר וכולן אסורין';
בשלמא לרבה (דאמר דב"כולכם" - לא פליגי, אלא ב"פלוני ופלוני" - לא קשיא ליה הך ברייתא):
מוקים לה לרישא, דאמר "לזה ולזה" וסיפא דאמר "לכולכם" (דמתרץ
לה לרישא כסיפא ורישא כרישא: דקתני רישא 'רבי עקיבא אומר: הותרו כולן' - מיירי בהיכא דפרט: שאמר
"שאיני נהנה לזה ולזה", ולא ב"כולכם", ורבי עקיבא - הוא דאמר כבית הלל, והיינו דקאמר 'לא נחלקו אלא
ב'הייתי אומר פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר', ופליגי רבנן עליה דרבי עקיבא, דקסברי כבית שמאי, וסיפא
- דסיפא קתני 'כולן אסורין' - מוקי לה דאמר "כולכם", ודברי הכל היא, דב"כולכם אסורים" לא פליגי רבי
עקיבא ורבנן, דאמרינן: דכולי עלמא היכא דקאמר "כלכם" - כולן אסורין; והשתא: סיפא דרישא, דתני *הותר*
***הראשון הותרו כולן* - לא דייק, אלא לסיפא דסיפא דקאמר); אלא לדידך (לרבה, דאמר ב"כולכם"**
פליגי - היכי מוקמינן לה לברייתא)? : בשלמא רישא (דקתני דאמר רבי עקיבא *הותר אחד מהן הותרו*
***כולן*, דפליגי רבנן עליה) - מוקים לה דאמר "לכולכם" (ולא אפיק אלא כדקתני: רבי**
עקיבא וכו', ופליגי רבנן עליה, דרבי עקיבא כבית הלל);

(נדרים כו, ב)

אלא סיפא (דרישא), דאמר "לזה ולזה" (הותר הראשון הותרו כולן, כדקתני לה, ו) רבי
עקיבא היא (רבנן, כדקתני 'כיצד אמר רבי עקיבא וכו' - ומשמע דפליגי רבנן עליה), אמאי
פליגי רבנן עליה? והאמרת (היכא דאמר: הייתי אומר "פלוני ופלוני אסורין") 'דברי
הכל מותר (כולן מותרין)' (והשתא לא דייק סיפא, אלא סיפא דרישא; והשתא לא מצי רבא לאוקמא
לדברי הכל: דב"כולן אסורין" ליכא מאן דפליג אפילו רבי עקיבא; אבל הכא, דקתני *הותרו כולן* - רבנן פליגי
עליה) ! ?

אמר ליה רבא (לרב פפא): ולרבה - לרבי עקיבא מי ניחא סיפא (דסיפא,
דקתני 'כולן אסורין')? במאי מוקים לה? דאמר "לכולכם"? הי דין הוא
'ראשון' והי דין הוא 'אחרון' (הא "לכולכם" קתני, סתם, ומאי 'ראשון' ומאי 'אחרון'
איכא, דקתני 'האחרון' מותר וכולן אסורין)?
אלא (אמר רבא: אנא מתרצינא להדדי דלא קשיא כלל): רישא דאמר "לכולכם", וסיפא
(דקתני ראשון ואחרון לא משמע כדקתני "שאיני נהנה לזה ולזה") - (אלא) כגון שתלאן זה
בזה (דמעיקרא אמר "קונם שאיני נהנה לזה") ואמר "פלוני כפלוני, ופלוני
כפלוני" (והדר אמר "פלוני יהא אסור כפלוני שהדרתי" ו"פלוני השלישי יהא אסור כשני"; לפיכך קתני
***הותר הראשון הותרו כולן*, שכולן תלויין בו; *הותר האחרון האחרון מותר וכולן אסורין* - שהרי הראשון**
והאמצעי לא נתלו באחרון, לפיכך לא הותרו השנים בהתירו של אחרון); דיקא נמי (דהכי הוא דקתני
ההיא ברייתא), דתניא 'הותר האמצעי - הימנו ולמטה' (והיינו הוא והאחרון שתלוי
בו) *מותרין*, ולמעלה אסורין (היינו הראשון אסור: לפי שהן תלויין בו והוא אין תלוי

בהו) '.

(Charts are best viewed with Courier 8,9 or 10 pt, screen width 6.25in/ 16cm/ 75 characters. We include a vertical line in the last column of the chart as a marker for proper text alignment.)

Nedarim Chart #4
Daf 26a

THE THREE CASES IN THE BERAISA OF A NEDER THAT WAS PARTIALLY REPEALED			
	(A) "HE SAID "L'KULCHEM" - when one becomes permitted, they all become permitted"	(B) HE SAID "LO LA'ZEH V'LO LA'ZEH" - when the first one becomes permitted, they all become permitted"	(C) "HA'ACHARON MUTAR V'CHULAN ASURIM"
1) ACCORDING TO RABAH (in Havah Amina)	Meshaneh ("Reisha")	Meshaneh(1) ("Reisha") (6)	Ma'amid(2) ("Seifa")
2) ACCORDING TO RAVA (in Havah Amina)	Ma'amid ("Reisha")	Meshaneh(3) ("Seifa")	? (4)
3) CONCLUSION	Rabah: Meshaneh Rava : Ma'amid	b'Toleh	b'Toleh(5)

MESHANEH: He says -- when he realizes that he included in his Neder somebody whom he did not want to prohibit -- that he would have phrased his Neder *differently* even with regard to those whom he still wants to include in his Neder.

MA'AMID: He says -- when he realizes that he included in his Neder somebody whom he did not want to prohibit -- that he still would have phrased his Neder *the same way* (but just with a clause of exclusion of the person he did not to include).

B'TOLEH: He prohibited multiple people, phrasing his Neder such that the status of each person is dependent on the status of the preceding person mentioned in his Neder.

=====
FOOTNOTES:
=====

- (1) This section of the Beraisa is teaching that one is particular about his phraseology even when he switches from listing each person one by one to listing all of the people together (e.g. "all those present except for...").
- (2) The Gemara originally thinks that this means that *any* one person became Mutar - and not necessarily the last person of the list.
- (3) It is not possible to suggest that the Beraisa here is discussing a case of Ma'amid, like the Reisha, because then this section of the Beraisa would not be teaching us anything new. (According to Rabah, though, this section can be discussing a case of Meshaneh, like the Reisha, because it teaches us that one is particular about even such a wording -- see above, footnote #1.) It is from this case that the Gemara challenges Rava. The Gemara asks, why

does Rabbi Akiva have to teach that in a case of Meshaneh all of the subjects of the Neder become permitted -- even the *Rabanan* agree in such a case (according to Rava)!

(4) A question may be asked on Rava's opinion from this section of the Beraisa as well. Even if this section is discussing a case of Ma'amid, why aren't all of the subjects of the Neder permitted, according to Rava's understanding of Rabbi Akiva. The Gemara could have challenged Rava from here as well (RAN).

(5) According to this final interpretation, the middle part (B) of the Beraisa and the end (C) of the Beraisa are one and the same case.

(6) So writes the RAN. It seems that his intention is to answer the question of the Rishonim, why does the Gemara not explain the last case of the Beraisa according to Rabah. The ROSH, though, explains that this second section of the Beraisa is what the Gemara refers to as the "Seifa" (just as the Gemara refers to it by that name according to Rava).

איתיביה רב אדא בר אהבה לרבא: "קונם בצל שאני טועם שהבצל רע ללב"; אמרו לו "והלא הכופרי (בצל של אותו מקום) יפה ללב" - הותר ככופרי (שלא נדר אלא מאותו שהוא רע ללב ולא בכופרי); ולא ככופרי כלבד הותר אלא ככל הבצלים; מעשה היה והתירו רבי מאיר ככל הבצלים (דקסבר נדר שהותר מקצתו הותר כולו); מאי לאו דאמר "אילו הייתי יודע שהכופרי יפה ללב הייתי אומר 'כל הבצלים אסורין וכופרי מותר' " (דהיינו דומיא ד"כולכם אסורין חוץ מאבא", ואפילו הכי התירו רבי מאיר בכל הבצלים, וקשיא בין לרבה בין לרבא: דאילו לרבה - ב"כולכם" לא פליגי דאסור, והכא קא שרי רבי מאיר היכא דאמר ב"כולכם"! ולרבא קשיא: דאמר ב"כולכם" פליגי, דבית שמאי דאסרי - סברי לה כרבי מאיר)?

לא (תריץ לה), באומר "אילו הייתי יודע שהכופרי יפה ללב הייתי אומר 'בצל פלוני ופלוני אסורין וכופרי מותר' " (דהיינו "פלוני ופלוני"; ולהכי קא שרי רבי מאיר, והיינו דרבא, דאמר "פלוני ופלוני" דברי הכל מותר:), ורבי מאיר אליבא דרבי עקיבא ואליבא דרבנן (דדבי מאיר אליבא דרבי עקיבא ואליבא דרבנן קא שרי, כלומר: אליבא דדברי הכל, דהא דברי הכל מותר [ותירויהו גריס המורה])!

איתיביה רבינא לרבא [תוספתא נדרים פ"ה ה"א (ליברמן)]: 'דבי נתן אומר: יש נדר שמקצתו מותר ומקצתו אסור; כיצד? - נדר מן הכלכלה

(נדרים כז, א)

והיו בה כנות שוח (בנות שבע - סוג תאנה; אבל כבר הוכיח יהודה פליקס [שביעית פ"ה מ"א] שבנות שוח הם מין אורן, שהיוונים קראו לאורן זה בשם דומה לתאנה; לאורן זה - גרעיניו טובים לאכילה; ולאחר שנדר תוך מחשבה שיש שם רק אצטרובלי אורן סרק), ואמר "אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה לא הייתי נודר" - הכלכלה אסורה, כנות שוח מותרות; עד שכא רבי עקיבא ולימד 'נדר שהותר מקצתו הותר כולו' ; מאי? לאו דאמר "אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה הייתי אומר "תאנים שחורות ולבנות אסורות (דהיינו "פלוני ופלוני"), כנות שוח מותרות" (דהיינו נמין תאנים, והיינו 'נדר שהותר מקצתו - ומקצתו אסור, דתאנים אסורות ובנות שוח מותרות), ורבי עקיבא היא (כדקתני 'עד שבא רבי עקיבא ולימד וכו'), ופליגי רבנן (דאמרי 'הכלכלה אסורה ובנות שוח מותרות' וקשיא לרבא דאמר דכולי עלמא היכא דאמר "פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר" דכולן מותרין דברי הכל)?

לא (תריץ לה), באומר "אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה הייתי אומר 'כל הכלכלה אסורה ובנות שוח מותרות' " (היינו דומיא ד"כולכם אסורין חוץ מאבא", דפליגי, ורבי עקיבא היא ולא רבנן).

מאן תנא להא דתנו רבנן: 'נדר מחמשה בני אדם כאחד: הותר לאחד מהם (כגון דאמר "פלוני ופלוני אסורין ופלוני מותר") - הותרו כולן; חוץ מאחד מהן (דהיינו דומיא ד"כולכם אסורין חוץ מאבא") - הוא מותר והן (וכולן) אסורין (והכי איכא למשמע מינה דהך סיפא - ב"כולכם" קמירי: מדקתני 'חוץ' משמע דאמר "כולכם"; ומדסיפא קמירי ב"כולכם" - לא פליגי אלא ב"לזה ולזה")? :

אי לרבה - רישא (דקתני 'הותר לאחד מהן הותרו כולן') רבי עקיבא (רבי עקיבא היא, ולא רבנן, דלרבי עקיבא נדר שהותר מקצתו הותר כולו) וסיפא (דקתני 'הוא מותר והן אסורין') דברי הכל (והכא נמי קאמר רבה ד"בכולכם" - כולן אסורות דברי הכל); אי לרבא (אמר "לזה ולזה" -

דברי הכל מותר, וב"כולכם" פליגי) - סיפא רבנן (הוא מותר והן אסורין' רבנן היא, דרבא לטעמיה, דאמר ב"כולכם" פליגי, ורבנן אסורים), ורישא (דקמירי ב"לזה ולזה") דברי הכל (דהכי נמי אמר ד"לזה ולזה" דברי הכל מותר). (מכל מקום בין לרבא בין לרבה: רישא ב"לזה ולזה" וסיפא ב"כולכם").

משנה :

נדרי אונסין: הדירו חבירו שיאכל אצלו, וחלה הוא (המדיר), או שחלה בנו או שעכבו נהר - הרי אלו נדרי אונסין.

גמרא :

ההוא גברא דאתפיס זכוותא בבי דינא (שהביא שטרי זכויותיו לבית דין והיה צריך לחזור לביתו), ואמר (לבית דין ולבעל דינו) "אי לא אתינא עד תלתין יומין - ליבטלון הני זכוותאי"; איתניס ולא אתא. אמר רב הונא: בטיל זכוותיה.

אמר ליה רבא: אנוס הוא, ואנוס רחמנא פטריה, דכתיב (דברים כב, כו) ולנערך לא תעשה דבר [אין לנער חטא מות כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה] (משום דאנוסה היא); וכי תימא קטלא שאני (דגבי קטלא חס רחמנא עלה כי אניסה, אבל בשאר אונסין - דליכא חיוב קטלא - לא מפטר משום אונס) - והתנן: 'נדרי אונסין: הדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה הוא או שחלה בנו או שעכבו נהר הרי אלו נדרי אונסין' (ופטור)?

ולרבא (דאמר אנוס הוא ופטור) - מאי שנא מהא דתנן [גיטין פ"ז מ"ז]: 'הרי זה גיטין מעכשיו אם לא באתי מכאן עד י"ב חדש ומת בתוך י"ב חדש' - הרי זה גט' - אמאי (דכי מת בתוך שנים עשר חודש, דאף על גב דאנוסה מיתה הוי גט ופטורה מן הייבום)? והא מינס איתניס? אמרי (משום הכי הוי גט אף על פי שמת בתוך הזמן): דלמא שאני התם,

(נדריים כז, ב)

דאי הוה ידע (בשעת התנאי) דמית (בתוך הזמן) - מן לאלתר הוה גמר ויהיב גיטא (מעכשיו; הלכך הוי גט, ולהכי גמר בלביה למיהוי גט, אבל האי - אי הוה ידע דאתניס - לא הוה מבטל זכוותיה, ולא גמר ומקני).

מאי שנא מההוא דאמר להו "אי לא אתינא מכאן עד תלתין יומין ליהוי גיטא", אתא, ופסקיה מעברא, אמר להו "חזו דאתאי! חזו דאתאי!" ואמר שמואל: לא שמיה מתייא (אף על גב דאניס) - אמאי? והא מינס אניס (ולא ליהוי גיטא)?

דלמא אונסא דמיגליא שאני ומעברא מיגלי אונסיה (דזימנין דלא משתכתא בכהאי גיטא ומבעיא ליה לאסוקי אדעתיה (ודלמא אסיק אדעתיה), ואפילו הכי לא התנה; משום הכי אי מיתניס בהאי זמן - אמר גמר ומקני דליהוי גט אפילו עיכבו שום אונס, אבל בעלמא אי איתניס פטור).

ולרב הונא (דאמר בטלן זכוותיה) - (אמאי)? מכדי אסמכתא היא (הא אסמכתא הוא דברים בעלמא וסמך על דעתו כסבור שהוא יכול לבא בזמנו להכי קאמר הכי), ואסמכתא לא קניא?! שאני הכא (להכי קני): דמיתפסן זכותן (לבית דין, דכגבוי דמי, ולא הוה אסמכתא).

והיכא דמיתפסין - לאו אסמכתא היא? והתנן [בבא בתרא פ"י מ"ה]: 'מי שפרע מקצת חובו, והשליש את שטרו (שהניח השטר שהיה לו לבעל חוב עליו ביד נאמן), ואמר "אם אין אני נותן לו [אם איני פורע לו את שאר המלוה] מכאן עד שלשים יום - תן לו (למלוה) שטרו (ויחזור ויגבה בו כל מה שכתוב בו בתחילה)"; הגיע זמן ולא נתן (ולא פרע): רבי יוסי אומר: יתן (השליש השטר למלוה, ואף על גב דאסמכתא היא, דסבור היה לפרוע באותו הזמן - קנה המלוה את השטר), ורבי יהודה אומר: לא יתן', ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: אין הלכה כרבי יוסי דאמר אסמכתא קניא (הא הכא אף על גב דאתפיס השטר ביד [השליש] - הויא אסמכתא ולא קניא לטעמיה דרב)?

שאני הכא, דאמר "לבטלן זכוותיה (שלא יהא בהן ממש)" (דזהו חומר מ"תן לו שטרו"). והלכתא: אסמכתא קניא (ואף על גב דלא מתפיס), והוא דלא אניס (באונסא דמוכחא לאינשי כי האי דלעיל דפסקיה מעברא), והוא דקנו מיניה (שלא יחזור בו) בבית

דין חשוב (שיהא מומחה לרבים). (וכל הני תלת מילי בעינן בה, דאי הוה חד בלא אידך - לא קני; אלא כולהו שלשה בעינן: 1) דלא אניס 2) וקנין 3) ובבית דין חשוב).

משנה :

נודרין להרגין ולחרמין, ולמוכסין "שהיא תרומה" - אף על פי שאינו תרומה (נודרין להרגין שהוא הורג על עסקי ממון: שאם בא להורגו - יכול לדור על זה [תבואה זו] שהוא של תרומה, ויאמר "נדר זה עלי אם אינו של תרומה" אף על פי שאינו של תרומה, כדי שלא יטלם - לפי שיש חיוב מיתה לזו [לתרומה, אם יאכל אותה]; והנדר מותר; והיינו נמי נדרי אונסין, ולחרמין שהוא ליטלים בעלמא, שאינו הורג, ולמוכסין נוטל מכס המלך ורוצה ליטול פירותיו בעל כרחו - אף על פי שאינו של תרומה יכול לידור שהן של תרומה כדי שלא יטלם; ומתניתין [שמתחיל בהרגין, ששם ההיתר קל ביותר, ועובר לחרמין ואח"כ למוכסין] - לא זו אף זו קתני; "שהן של בית המלך" אף על פי שאינן של בית המלך.

בית שמאי אומרים: בכל נודרין (להם)

(נדריים כח, א)

[המשך משנה]

חוק מבשבועה (שלא יאמר "יאסרו פירות שבעולם עלי בשבועה אם אינן של תרומה"); **ובית הלל אומרים:** אף בשבועה.

בית שמאי אומרים: לא יפתח לו בנדר (אם הליטטים אינו מזקיקו שידור - לא יפתח לו הוא בעצמו),

ובית הלל אומרים: אף יפתח לו;

בית שמאי אומרים: במה שהוא מדירו (בלבד ידור, ולא בדבר אחר, כדמפרש),

ובית הלל אומרים: אף במה שאינו מדירו!

כיצד?

אמר לו: "אמור: קונם אשתי נהנית לי" ואמר "קונם אשתי ובני נהנין לי" - **בית שמאי אומרים:** אשתו מותרת (דהיינו במה שהוא מדירו) ובניו אסורין (דהיינו במה שלא מדירו), **ובית הלל אומרים:** אלו ואלו מותרין.

גמרא :

והאמר שמואל 'דינא דמלכותא דינא' (ולאו נדרי אונסין נינהו, ואמאי נודרין למוכסין להבריה המכס של מלכות)?!

אמר רב חנינא אמר רב כהנא אמר שמואל: במוכס שאין לו קצבה (שנוטל כל מה שרוצה).

דבי רבי ינאי אמר: במוכס העומד מאליו (שאינה של מלכות).

"שהן של בית המלך" ואע"פ שאינן של בית המלך:

היכי נדר?

אמר רב עמרם אמר רב: באומר "יאסרו פירות העולם עלי אם אינן של בית המלך".

כיון דאמר "יאסרו" (ולא אמר מילתא דהערמה) - **איתסרו עליה כל פירי עלמא?!**

באומר ("יאסרו") היום (דהיינו הערמה: דהוא יומא לחוד אסר נפשיה).

אי דאמר "היום" - לא מקבל מיניה מוכס (ואינו מניחו בשביל אותו נדר שלא יטול הפירות שהרי שומע דבהערמה נדר)?!

באומר בלבד "היום" ומוציא בשפתיו סתם; ואף על גב דסבירא לן (בעלמא) 'דברים שבלב אינן דברים' - **לגבי אונסין שאני.**

בית שמאי אומרים: בכל נודרין, חוק מבשבועה; **ובית הלל אומרים:** אף בשבועה. **בית שמאי אומרים:** לא יפתח לו בנדר; **ובית הלל אומרים:** אף יפתח לו:

'**בית שמאי אומרים:** במה שהוא מדירו, **ובית הלל אומרים:** אף

בשאינו מדירו. כיצד? אמר לו "קונם אשתי נהנית לי" ואמר

"קונם אשתי ובני נהנין לי" - בית שמאי אומרים: אשתו מותרת

ובניו אסורין, ובית הלל אומרים אלו ואלו מותרין' :

אמר רב הונא: תנא: 'בית שמאי אומרים: לא יפתח לו בשבועה (שלא יאמר לו "אם תרצה אשבע לך"), **ובית הלל אומרים:** אף יפתח לו בשבועה'

לבית שמאי - בשבועה הוא דלא יפתח לו, הא בנדר יפתח לו (שיאמר לו "אם תרצה אדור לך נדר")!! והא תנן: 'בית שמאי אומרים: לא יפתח לו בנדר'!! ותו - מיפתח הוא דלא יפתח לו בשבועה, הא מידר - נדר בשבועה (אם הליסטים מזיקו לכך וידור לו כן בלשון שבועה, כדאמרן לעיל)!! והתנן: 'בית שמאי אומרים: ככל נודרין חוץ מבשבועה' (ואמאי קתני בברייתא דלא יפתח לו בשבועה)!!?

(תריץ הכי): תנא מתניתין בנדר להודיעך כחן דבית שמאי (דאפילו בנדר גרידא לא, וכל שכן בנדר שבועה); תנא ברייתא בשבועה, להודיעך כחן דבית הלל (דאפילו בשבועה יפתח לו; וברייתא - משום בית הלל נשנית, ולא דוקא היא, ולא מצית למימר 'התם בשבועה הוא דלא יפתח וכו', ולא מקשינן דבית שמאי אדבית שמאי).

רב אשי אמר: הכי קתני (האי לא יפתח' דברייתא - לא משמע כדאמרין, דבאונסין קאי): (אלא) בית שמאי אומרים: 'אין שאלה בשבועה' (האי 'לא יפתח' דבית שמאי סברי לא יפתח לו החכם פתח לחרטה להשאל על שבועתו, דאין שאלה לשבועה לפני החכם, וליכא למידק מינה שום קושיא), ובית הלל אומרים 'יש שאלה בשבועה'.

משנה:

(אמר) "הרי נטיעות האלו קרבן (כלומר שיהו הקדש) אם אינן נקצצות" (אם אינן נקצצות היום) מוקי לה בגמרא, ועבר היום ולא נקצצו, "טלית זו קרבן אם אינה נשרפת" (ולא נשרף הטלית) - (הרי הן הקדש, ו) יש להן פדיון (והדמים יכנסו להקדש, והם יצאו לחולין); (אבל אם אמר) "הרי נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו", "טלית זו קרבן עד שתשרף" -

(נדרים כח, ב)

[המשך המשנה]

אין להם פדיון (לעולם, כל זמן שלא נקצצו, ואין יוצאין לחולין, אלא קדושות הן, שהן בקדושת הגוף לעולם, ואין להם תקנה עולמית; שאפילו פדון - חזרות וקדושות; דכיון דאמר "עד שיקצצו" - אין להם פדיון לעולם כל זמן שלא נקצצו - משמע דלעולם יהיו קרבן עד שיקצצו).

גמרא:

וליתני (בהאי לישנא ברישא - דהיכא דאמר "הרי הפירות האלו קרבן [אם אינם נקצצות]") 'קדושות ואין קדושות' (קדושות, דחל קדושה עלייהו; ואין קדושות - דיש להן פדיון; דלפי ההוא ענין [כלומר: בהשוואה עם הסיפא] דקתני סיפא [שאמר "עד שיקצצו" ולא "אם אינן נקצצות"] - הויין [הפירות במקרה המתואר ברישא] קדושות ואין קדושות: דאילו בסיפא דהתם, דאמר "עד שיקצצו" - הוי קדושה גמורה, שהרי הן בקדושת הגוף שאין להם פדיון כל זמן שאין נקצצות - אף על גב דקדושת דמים הוא; ואילו כי אמר [כמו ברישא] "אם אינן נקצצות" - ליכא קדושה חמורה, שהרי יש להם פדיון; ולהכי - כי אמר "אם אינן נקצצות" - לענין [בהשוואה עם הענין] כי אמר "עד שיקצצו" [שבסיפא] - [הרי שאלה ברישא] 'קדושות ואין קדושות' הן).

(תריץ אין הכי נמי הוה ליה למתני, אלא) אידי דבעי למיתנא סיפא 'אין להם פדיון' - תנא נמי רישא 'יש להם פדיון'.

היכי נדר?

אמר אמימר: באומר "אם אינן נקצצות היום", ועבר היום ולא נקצצו.

אם כן למה לי למימר (דחל קדושה עלייהו כיון שעבר היום ולא נקצצו)? פשיטא!! לא, צריכא: כגון דאיכא זיקא נפישא (שמנשבת רוח קשה בעולם, דמטיק אדעתיה דמיתבר להו זיקא - דהיינו נקצצות - וסלקא דעתן אמינא: לא גמר בלבו להקדישו, אלא אדעתא דמיתבר להו זיקא אמר הכי, ולא צריכי פדיון, דלא חל עלייהו קדושה, וכחולין דמי [כלומר שכל כוונתו היתה שיוקדשו אם לא השיר הרוח את הפירות, וזה פירוש דבריו במלה "נקצצות"] - קא משמע לן דחל קדושה עלייהו דלהקדש גמור מתכוין).

והא קתני לה גבי [סמוך ובאותו ענין כמו] טלית, וטלית לשריפה קיימא (כלומר: היכי מצית אמרת דאיכא זיקא נפישא? והקתני לה דומיא דטלית, וטלית מי קיימא לשרפה - בתמיה)?

[אין], כגון דאיכא דליקה - הכא נמי דאיכא זיקא נפישא, וסלקא דעתא דמטיק אדעתיה דלא מיתנצלן, ומשום הכי קא נדר (ולהכי קאמר "אם אינה נשרפת", וסלקא דעתא אמינא דלא מתכוין להקדש כלל כדפרשינן) - קא משמע לן (דחל קדושה עלייהו).

הרי נטיעות האלו קרבן נעד שיקצצו, "טלית זו קרבן עד שתשרף" - אין להם פדיון:]
 ולעולם (בתמיה: מדקתני 'אין להן פדיון' - משמע שלעולם אין להם פדיון, אפילו לאחר קציצה)?
 אמר בר פדא: פדאן - חוזרות וקודשות, פדאן חוזרות וקודשות עד שיקצצו (כל זמן שלא נקצצו עדיין חוזרות וקודשות); נקצצו - פודן פעם אחת ודיו (ויצאו לחולין ושוב אינו פודן דהא חולין הן).
 ועולא אמר: כיון שנקצצו - שוב אין פודן.

(נדרים כט, א)
 אמר ליה רב המנונא (לעולא): (היאך יוצאין לחולין בלא פדייה?): קדושה שבהן להיכן הלכה (כלומר: היכי פקעה בכדי אף על פי שנקצצו)? ומה אילו אמר לאשה "היום את אשתי" (שתהא לי מקודשת היום) ולמחר אי את אשתי" (אף על פי שהתנה כן בשעת קידושין) - מי נפקא בלא גט (הכא נמי אף על פי דנקצצו היינו כמו "למחר אין את אשתי" ולא נפקי בלא פדיון)?
 אמר ליה רבא: מי קא מדמית קדושת דמים לקדושת הגוף? קדושת דמים פקעה בכדי; קדושת הגוף לא פקעה בכדי (הני נטיעות, דקדישי - לפדייה קדישי, קדושת דמים, ולהכי פקעו מאחר שנקצצו, אבל אשה - קדושת הגוף היא, ולהכי לא פקעה בכדי).

אמר ליה אביי: קדושת הגוף לא פקעה בכדי? והתניא: "שור זה עולה כל שלשים יום, ולאחר שלשים יום שלמים" (שאם יקרב בתוך שלשים יום עולה, ואם לאחר שלשים יום יקרב יהא שלמים) - כל שלשים יום עולה (כמו שאמר), לאחר שלשים יום שלמים (ולאחר שלשים יצא מקדושת עולה והוי שלמים) - אמאי (נפקא מקדושת עולה)? (הא) קדושת הגוף נינהו, ופקעה בכדי (וקשיא לעולא דאמר קדושת הגוף לא פקעה בכדי)?!
 הכא במאי עסקינן? דאמר "לדמי" (דאמר הכי: "תורת דמיו עולה כל שלשים יום לאחר שאפדנו, ואקח בדמיו עולה"; להכי לאחר שלשים יום פקעה בכדי, דקדושת דמים היא, אבל קדושת הגוף אכתי לא פקעה).
 אי הכי (דמוקמת לה לדמי) - אימא סיפא (דההיא: 'אמר "שור זה) לאחר שלשים יום עולה, ומעכשיו (ועד שלשים יום) שלמים" (הכי הוי, כדאמר איהו); אי אמרת בשלמא חדא (רישא) בקדושת הגוף, וחדא (וסיפא) בקדושת דמים

(נדרים כט, ב)
 היינו דאיצטריך ליה לתנא למיתנא תרתי, דסלקא דעתא אמינא קדושת הגוף לא פקעה בכדי קדושת דמים פקעה בכדי, אמטו להכי תנא תרתי (דאמינא להכי תני תרתי דבין קדושת הגוף ובין קדושת דמים פקעה בכדי); אלא אי אמרת אידי ואידי קדושת דמים - למה לי למיתנא תרתי? השתא יש לומר מקדושה חמורה לקדושה קלה (עולה שהיא חמורה לקדושת שלמים שהיא קלה) פקעה - מקדושה קלה (כלומר שלמים דקלה) לקדושה חמורה (לקדושת עולה שהיא חמורה) צריכא למימר (מי בעיא)? (אלא לאו - חד לקדושת הגוף וחד לקדושת דמים, דתרווייהו פקעי ותיבתא דעולא, וליכא פירוקא).
 לימא תיהוי תיובתא דבר פדא, דאמר לא פקעה קדושה בכדי (דהכא אמר דאפילו קדושת הגוף פקעה בכדי, ובר פדא אמר 'נקצצו פודן פעם אחת' - דאפילו קדושת דמים לא פקעה בכדי)?!

אמר רב פפא: אמר לך בר פדא: הכי קאמר (תסורי מיחסרא והכי קתני): ('האומר "שור זה - עולה כל שלשים יום; ומעכשיו לאחר שלשים יום - שלמים": כל שלשים עולה, לאחר שלשים יום - שלמים'; דהואיל ואמר 'מעכשיו' - חל עליה שם שלמים מעכשיו, ומשום הכי הוי שלמים לאחר שלשים יום, דקדושת הגוף פקעה בהכי בכדי, הואיל ואמר 'מעכשיו'; (אבל) אם לא אמר "מעכשיו שלמים לאחר שלשים יום" - עולה הוי (אפילו לאחר שלשים יום) [כמו האשה] דמקודשת לאחר שלשים יום: דהתם לא פקעה קדושת הגוף בכדי), מידי דהוה האומר לאשה "התקדשי לי לאחר שלשים יום" - דמקודשת (לאחר שלשים יום, דכי לא אמר "מעכשיו" דמיא להא: האומר לאשה "הילך פרוטה זו והתקדשי לי לאחר שלשים יום" - דמקודשת לאחר שלשים יום) ואף על פי שנתעכלו המעות (של קדושין שאינם בעולם, הויא מקודשת לאחר שלשים יום - הכא נמי: כי לא אמר "מעכשיו" אף על גב דהלכו להך שלשים יום של עולה - השתא נמי עולה הוי; וסיפא, דקתני "לאחר שלשים יום עולה, ומעכשיו ועד שלשים יום שלמים", דלאחר שלשים יום הוה עולה, ופקע קדושת שלמים אף על גב דלא אמר "מעכשיו" - התם משום דקדים ואמר ברישא "לאחר שלשים יום עולה": דכיון שהזכיר עולה תחלה - נעשה כאומר "מעכשיו", הלכך לאחר שלשים יום עולה הוי; והכא הוא משום דאמר "מעכשיו" פקעה קדושה בתרווייהו, בין בקדושת דמים בין בקדושת הגוף; אבל בעלמא - אפילו קדושת דמים לא פקעה בכדי, ולא קשה לבר פדא, ותיובתא דעולא כדקיימא קיימא).

פשיטא (כלומר: דכיון דמחסרת למתניתין, ותרצת דהכי קאמר "שור זה עולה כל שלשים יום ומעכשיו לאחר שלשים יום שלמים" - דלאחר שלשים יום שלמים הוי - ולמה לי למימר שוב דהכי קאמר 'אם לא אמר מעכשיו וכו' - פשיטא! דכיון דאמר 'צריך למימר "מעכשיו" - ממילא ידענא דאם לא אמר "מעכשיו לאחר שלשים יום שלמים" - הוי עולה) ! ?

(תריץ:) **לא, צריכא** (דהא קא משמע לן): **דהדר ביה** (דאי הוה קתני כדקאמרת, דלאחר שאמר "שור זה עולה כל שלשים יום, ולאחר שלשים יום שלמים" אף על גב דהשתא הדר ביה ואמר "מעכשיו" - הואיל ומעיקרא, כשאמר "כל שלשים יום עולה", לא אמר "מעכשיו" קודם שאמר "לאחר שלשים יום שלמים" - ולא כלום קאמר, ואפילו לאחר שלשים יום עולה הוי, דהא קא משמע לן: דדוקא בעינן שיאמר בתחלה "מעכשיו" קודם שיאמר "לאחר שלשים יום שלמים", כדקאמר לעיל).

הניחא [ההשוואה לקידושי אשה] **למאן דאמר 'אינה חוזרת'** (שאם עמדה ונתקדשה לשני בתוך שלשים יום - אינה מקודשת לשני - מצי למימר 'מידי דהוה האומר לאשה וכו'), **אלא למאן דאמר 'חוזרת'** (שאם עמדה ונתקדשה לשני בתוך שלשים יום מקודשת לשני) - **מאי איכא למימר** (היכי מצי למימר דכי לא אמר "מעכשיו לאחר שלשים יום" - עולה הוי) ?

(תריץ:) **אפילו למאן דאמר התם 'חוזרת' - הכא שאני** (אפילו הכי: התם, אי לא אמר "מעכשיו" מעיקרא - הוי עולה לאחר שלשים יום), **דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט** (וכיון דאמר "מעכשיו עולה" ולא אמר "מעכשיו שלמים" - לא פקעה בכדי, ולעולם הוי עולה).

יתיב רבי אבין ורב יצחק ברבי קמיה דרבי ירמיה, וקא מנמנמ רבי ירמיה, יתבי וקאמרי: לבר פדא, דאמר 'פדאן חוזרות וקודשות (ואפילו לאחר שנקצצו חוזר ופדון)'

(נדרים ל, א)

תפשוט [את הבעיה] **דבעי רב הושעיא: הנותן שתי פרוטות לאשה, ואמר לה: "באחת התקדשי לי היום, ובאחת התקדשי לי לאחר שאגרשיך" - הכי נמי דהו קידושי** (דכי היכי דהתם אמר לה "לאחר שאגרשיך" - שיצתה מרשותו, שתתקדש - היינו דומיא לאחר שנקצצו, שיוצאין מרשות הקדש - דמצריך להו פדיה). **איתער בהו רבי ירמיה, אמר להו: מאי קא מדמיתון פדאן הוא לפדאום אחרים? הכי אמר רבי יוחנן: פדאן הוא** (המקדיש, קודם שנקצצו) - **חוזרות וקדושות** (לאחר שנקצצו, דהואיל והוא הקדישן - אף על גב דחוזר ופדאן - חוזרות וקדושות לאחר שנקצצו); **פדאום אחרים** (קודם שנקצצו) - **אין חוזרות וקדושות** (לאחר שנקצצו); **ואשה** (שקנתה עצמה בגט מדעת עצמה - אין חלין עליה קדושין) - **(ד) כפדאום אחרים דמיא** (דאין חוזרות וקדושות; לגבי אשה נמי אינה מקודשת). **איתמר נמי: אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן: 'לא שנו אלא שפדאן הוא, אבל פדאום אחרים - אין חוזרות וקדושות'.**

משנה:

הנודר (שלא יהנה) **מיורדי הים - מותר ביושבי היבשה;** (והנודר מליהנות) **מיושבי היבשה - אסור** (ליהנות) **מיורדי הים, שיורדי הים בכלל יושבי היבשה** (שהן נמי מיושבי היבשה הן, שסופן לצאת); (ומה שאמר 'יורדי הים בכלל יושבי היבשה') - **לא כאלו** (יורדי הים) **שהולכין מעכו ליפו** (שאין ביניהם אלא מהלך יום אחד, ובאין מהרה ליבשה, דהו בכלל יושבי היבשה), **אלא במי שדרכו לפרש.**

גמרא:

רב פפא ורב אחא בריה דרב איקא: חד מתני ארישא (לא כאלו וכו' [כלומר:] **ולא כאלו יורדי הים אסור), וחד מתני אסיפא:** [הגמרא מפרטת להלן:] **מאן דתני ארישא - מתני הכי 'הנודר מיורדי הים מותר ביושבי יבשה' - הא ביורדי הים אסור, ולא כאלו**

(נדרים ל, ב)

ההולכים מעכו ליפו (אסור בלבד), **דהלין יושבי יבשה נינהו, אלא ממי שדרכן לפרש;**

ומאן דמתני אסיפא - מתני הכי: 'הנודר מיושבי יבשה - אסור ביורדי הים, ולא כאלו ההולכים מעכו ליפו בלבד אלא אפילו במי שדרכו לפרש (אסור) - **הואיל וסופו ליבשה סליק** (הואיל וסופן לעלות ליבשה הו בכלל יושבי היבשה).

משנה :

הנודר "מרואי החמה" - אסור אף בסומין, שלא נתכוון זה אלא למי שהחמה רואה אותן (במי שהחמה זורחת עליו).

גמרא :

מאי טעמא?

מדלא קאמר "מן הרואין" (דאילו אמר הכי היה מותר בסומין, ומדאמר "מרואי חמה" משמע ממי שחמה זורחת עליו); לאפוקי דגים ועוברים (שבמעט אמן, שאין חמה רואה אותן, שמותר בהן).

משנה :

הנודר "משחורי הראש" - אסור בקרחין ובעלי שיבות (ד"שחורי הראש" משמע שנודר מאותן שהיו שחורי הראש), ומותר בנשים (מפרש בגמרא) ובקטנים, שאין נקראין "שחורי הראש" אלא אנשים.

גמרא :

מאי טעמא (אסור בקרחים)?

מדלא קאמר "מבעלי שער" (דאילו אמר "מבעלי שיער" היה מותר בקרחין).

ומותר בנשים ובקטנים שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים :

מאי טעמא?

אנשים זימנין דמיכסו רישייהו וזימנין דמגלו רישייהו (והוה שחורי ראש), אבל נשים לעולם מיכסו (שאינם שחורי הראש ועטופות כל שעה בלבנים) וקטנים לעולם מגלו (רישייהו; כלומר: איהו - כי נדר - אדעתא דגדולים נדר, והני - כיון דלאו גדולים נינהו, ולא נהיגי מנהג גדולים - להכי ליתנהו בכלל גדולים, ומותר בהן).

משנה :

הנודר "מן הילודים" (משמע שכבר באו לעולם, כמה דכתיב הילודים במדבר (יהושע ה,ה)) מותר בנולדים (באותן העתידים להוולד); "מן הילודים" - אסור מן הילודים. רבי מאיר מתיר אף בילודים [לכאורה לפי זה רבי מאיר מתיר גם בנולדים ואף בילודים; באיזה מקרה מדבר רבי מאיר? הגמרא תפרש]. וחכמים אומרים: ([בנודר "מן הילודים"] אסור בשניהן); לא נתכוון זה אלא במי (מכל מי) שדרכו להוולד. (חכמים דסיפא היינו תנא קמא!)

גמרא :

לרבי מאיר (דמתיר אף בילודים) - ולא מיבעיא נולדים (נמי דמתיר)? אלא ממאן אסור (כלומר: אם כן ממה נדר)? חסורי מיחסרא והכי קתני :

הנודר "מן הילודים" מותר בנולדים; "מן הילודים"

[העתידים] - אסור בילודים (דכיון שנודר באותן שעתידיים להוולד - כ"ש שאסור עצמו באותן שכבר נולדו).

רבי מאיר אומר: אף הנודר "מן הילודים" מותר בילודים, כי היכי דנודר "מן הילודים" מותר בנולדים [לפי רבי מאיר הנדר חל על מה שנדר ללא תוספות].

אמר ליה רב פפא לאביי: למימרא ד'נולדים' - דמתיילדן [בעתיד] משמע? אלא מעתה [בראשית מח,ה: ועתה] שני בניך הילודים לך בארץ מצרים [עד באי אליך מצרימה - לי הם; אפרים ומנשה - כראובן ושמעון יהיו לי] הכא נמי דאיתיילדן [בעתיד] הוא [והרי נולדו לפני שבא למצרים]!?

ואלא מאי? דיילידו [שנולדו כבר] משמע? אלא מעתה דכתיב [מלכים א יג,ב: ויקרא על המזבח, בדבר ה' ויאמר: מזבח מזבח! כה אמר ה'] הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו [וזבח עליך את כהני הבמות המקטרים עליך ועצמות אדם ישרפו עליך] - הכי נמי דהוה? והא עדיין [אפילו] מנשה (זקינו של יאשיהו) לא בא (לעולם)!

אלא משמע הכי ומשמע הכי, ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם (דדרכן של בני אדם לקרות "נולדין" לאותן שעדיין לא נולדו, ואם נדר "מן הנולדין" - אסור בהן).

וחכמים אומרים: לא נתכוין זה אלא ממי שדרכו להוולד (דבין בנולדין ובין בילודין אסור).
לאפוקי מאי?
לאפוקי דגים ועופות (שאין נולדים ממעי אמן אלא מטילין ביצים ומתחממים ויוצאין).

(נדרים לא, א)

משנה:

הנודר משובתי שבת (מאותן שמשמדין שבת) - אסור בישראל ואסור בכותים (שהן כמו כן משמדין שבת); מאוכלי שום (בלילי שבת) - אסור בישראל (דישראל רגילין לאכול שום מפני עונה שמקיימין מערב שבת לערב שבת ומרבה להם הזרע כדאמר 'אשר פרו יתן בעתו' - אלו תלמידי חכמים המשמדין מוטותיהן מערב שבת לערב שבת (בבא קמא פב, א; כתובות סב, ב)) ואסור בכותים (שהם נמי אוכלים שום בלילי שבת); "מעולי ירושלים" אסור בישראל ומותר בכותים (שהן אינן עולין לירושלים אלא להר גריזים).

גמרא:

מאי 'שובתי שבת'? : אילימא ממקיימי שבת - מאי איריא בכותים? אפילו עובדי כוכבים נמי (אי משמדין שבת יהא אסור בהן)!
אלא (מאי מ'שובתי שבת'?) ממצוים (אותן דמצווין) על השבת (דהיינו ישראל, וכותים הן מצווין על השבת מפני שהן גרים, אבל עובדי כוכבים - אף על פי שמשמדין שבת - אינן מצווין).
אי הכי אימא סיפא 'מעולי ירושלים' - אסור בישראל ומותר בכותים? אמאי? והא מצוים נינהו [הכותים] (נמי לעלות לירושלים)?!
(אלא) אמר אביי: (מאי מ'שובתי שבת') 'מצווה ועושה' קתני: בתרתי בבי קמייתא (בשבת ושום) ישראל וכותים מצווין ועושין (ואסור בהן), עובדי כוכבים - ההוא דעבדי עושין ואינם מצווין (לפיכך מותר); ב'עולי ירושלים' ישראל מצווין ועושין וכותים מצווין ואינם עושין (להכי מותר בהן)!

משנה:

"קונם שאיני נהנה לבני נח" (שלא יהנה מכל בני נח שכל העולם יצאו מבני נח) - מותר בישראל ואסור בעובדי כוכבים.

גמרא:

וישראל - מי נפיק מכלל 'בני נח'?
כיון דאי קדש אברהם (בחלקו של הקב"ה) - איתקרו (ישראל) על שמיה (דאברהם ולא על שם בני נח).

משנה:

שאיני נהנה לזרע אברהם - אסור בישראל ומותר בעובדי כוכבים.

גמרא:

והאיכא ישמעאל (דזרע אברהם הוא, והוא מן העובדי כוכבים)?
[בראשית כא, יב: ויאמר אלקים אל אברהם: 'אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך; כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה] כי ביצחק יקרא לך זרע' כתיב (ובאותו זרע קנדר).
והאיכא עשו?
'ביצחק' - ולא כל יצחק (ועשו אינו נקרא זרע יצחק, להכי מותר בעובדי כוכבים).

משנה:

"שאיני נהנה מישראל" - לוקח (מהן) ביותר ומוכר (להן) בפחות (כלומר בזול ונמצא שאינו נהנה מהן);

"שישראל נהנין לי" (שישראל לא יהו נהנין ממנו) - לוקח בפחות ומוכר ביותר (מוכר להן ביוקר דהשתא אין נהנין ממנו), ואין שומעין לו (שלא ימצא אדם שיהא שומע לו בדבר זה: שבשביל נדרו מוכר לו בזול ויקח ממנו ביוקר)!

[וכן] "שאיני נהנה להן והן לי" - יהנה לעובדי כוכבים.

גמרא:

אמר שמואל: הלוקח כלי מן האומן לבקרו (אם יפה - יתן לו דמיו, ואם לאו - שיחזיר לו כליו כמו כלי זכוכית), ונאנס בידו (שנשבר) - חייב (לוקח לשלם לו); אלמא קסבר הנאת לוקח היא (דהנאה ללוקח במקחו יותר משל מוכר, הלכך חייב, דגמר ומקני נפשיה בההיא הנאה שמניחו לבקרו, והוי כנושא שכר, ונתחייב באונסין)!

תנן: "שאיני נהנה מישאל מוכר בפחות" - אבל שוה בשוה לא (אינו יכול [למכור]); ואי (סלקא דעתא) הנאת לוקח היא (הקונה חפץ, ולא הנאת המוכר) - אפילו שוה בשוה (נמי יהא יכול למכור, דלא הוי הנאת מוכר אלא הנאת לוקח)?

(תריץ: מתניתין (דמשמע שוה בשוה לא) - בזבינא דרמי על אפיה (עסיקא בישא, דלא קפיץ עליה זבינא, דומה לו כמי שמונחת על פניו, ועכשיו - כשמוכרה שוה בשוה - הנאת מוכר היא, ולא הנאת לוקח; הלכך מוכר בפחות, אבל שוה בשוה לא) [ובמכירה רגילה יכול למכור שוה בשוה].

אם כן, אימא רישא (דההיא): 'לוקח ביותר' (ודייקין מינה: הכי נמי, אבל שוה בשוה - לא, אינו לוקח, אלמא הנאת לוקח הוי דאי הנאת מוכר - אפילו שוה בשוה נמי הנאת מוכר היא, ולא הנאת לוקח, ובהכי יכול ליקח מהן, דאכתי לית ליה הנאה בהנהו זביני); ועוד: אימא סיפא: ' (קונס) "שישראל נהנין לי" (כלומר: שלא יהו ישראל נהנין ממני) - [לוקח בפחות] ומוכר ביותר' (אבל שוה בשוה לא), ואי בזבינא דרמי על אפיה - אפילו שוה בשוה (נמי יהא יכול למכור, דהא הנאת המוכר, ולא הנאת לוקח היא) !

סיפא בזבינא חריפא (בסחורה דקפיץ עלה זבינא, דשוה בשוה הוי הנאת לוקח ולא הנאת מוכר - הלכך מוכר ביוקר).

אי הכי 'לוקח בפחות' ? אפילו שוה בשוה (נמי יהא לוקח המדיר, דהא הנאת לוקח היא, ולא הנאת מוכר, ולא יהא הך [המוכר] נהנה ממנו) !

אלא

(נדרים לא, ב)

מתניתין - בזבינא מיצעא (דלא הוי זבינא חריפא ולא זבינא דרמיא על אפיה; לפיכך שוה בשוה לא, דזימנין הוי הנאת מוכר וזימנין הוי הנאת לוקח), ודשמואל (דאמר חייב) - בזבינא חריפא (דודאי הוי הנאת לוקח; לפיכך - כי נאנס בידו - חייב, אפילו שוה בשוה, דהנאת לוקח היא).

תניא כותיה דשמואל: 'הלוקח כלים מן התגר לשגורן לבית חמיו, ואמר לו "אם מקבלין אותן ממני - אני נותן לך דמיהם, ואם לאו אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהן": נאנסו: כהליכה - חייב' ((מפני שהוא כנושא שכר) בההיא הנאה דאית ליה שמניחו להוליכו לבית חמיו גמר ומקני נפשיה), בחזרה פטור (דלית ליה הנאה שלא נתקבלו), מפני שהוא כנושא שכר.

ההוא ספסירא (מי שלוקח בהמה על מנת למוכרה לאלתר) דשקל חמרא לזבוני, ולא איזבן; בהדי דהדר איתניס חמרא. חייביה רב נחמן לשלומי.

איתיביה רבא לרב נחמן 'נאנסו: כהליכה - חייב, בחזרה - פטור' (והכא נמי כי אתניס, בחזרה אתניס, לפטור)?

אמר ליה: חזרה דספסירא - הולכה היא, דאילו משכח לזבוני אפילו אכבא דביתיה - מי לא מזבין ליה? (ובחזירה נמי כנושא שכר הוי!)

משנה:

"קונם שאני נהנה לערלים" - מותר בערלי ישראל ואסור במולי עובדי כוכבים (דבכלל ערלים הן);

"שאני נהנה למולים" - אסור בערלי ישראל (בכלל 'מולים' הן, כגון שמתו אחיו מחמת המילה) ומותר במולי עובדי כוכבים, שאין הערלה קרויה אלא לשם עובדי כוכבים, שנאמר [ירמיהו ט, כה]: על מצרים ועל יהודה ועל אדום ועל בני עמון ועל מואב ועל כל קצוצי פאה הישבים במדבר כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב, ואומר [שמואל א יז, ג]: גם את הארי גם הדב, הכה עבדך והיה הפלשתי הערל הזה [כאחד מהם כי חרף מערכת אלקים חיים] ואומר [שמואל ב א, כ]: אל תגידו בגת, אל תבשרו בחוצת אשקלון [פן תשמחנה בנות פלשתים פן תעלוזנה בנות הערלים].

רבי אלעזר בן עזריה אומר: מאוסה היא הערלה, שנתגנו בה רשעים שנאמר (ירמיהו שם) כי כל הגוים ערלים.

רבי ישמעאל אומר: גדולה מילה, שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות. רבי יוסי אומר: גדולה מילה, שדוחה את השבת חמורה (דכתיב (ויקרא יב, ד) וביום השמיני ימול - ואפילו בשבת).

רבי יהושע בן קרחה אומר: גדולה מילה, שלא נתלה לו למשה הצדיק עליה מלא שעה (שכל זכותיו של משה לא עמדו לו בשעה שנתרשל מן המילה שנאמר ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו (שמות ד, כד)).

רבי נחמיה אומר: גדולה מילה, שדוחה את הנגעים (דכתיב וביום השמיני ימול; ואף על פי שיש שם בהרת - יקוץ).

רבי אומר: גדולה מילה, שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל, שנאמר [בראשית יז, א]: ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים, וירא הי אל אברם, ויאמר אליו אני אל שדין [התהלך לפני והיה תמים] (וכתיב בתריה [פסוק ב] ואתנה בריתי ביני ובינך)

דבר אחר: גדולה מילה, שאלמלא היא - לא ברא הקב"ה את עולמו, שנאמר (ירמיהו לג, כה) כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי.

גמרא:

תניא: 'רבי יהושע בן קרחה אומר: גדולה מילה שכל זכויות שעשה משה רבינו לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה, שנאמר [שמות ד, כד]: ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו.

אמר רבי: חס וחלילה שמשו רבינו נתרשל מן המילה, אלא כך אמר: אמול ואצא? סכנה היא, שנאמר (בראשית לד, כה) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים [ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ויבאו על העיר בטח ויהרגו כל זכר]; אמול ואשהא שלשה ימים? הקב"ה אמר לי [שמות ד, יט]: ויאמר ה' אל משה במדין: [לך שוב מצרים] (כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך); אלא מפני מה נענש משה?

(נדרים לב, א)

מפני שנתעסק במלון תחלה (ואחר כך במילה, והיה לו להתעסק במילה תחלה; ואותו מלון סמוך למצרים, דלא היה סכנה, ואותו התינוק לא היה באותה שעה אלא בן שמונה ימים), שנאמר (שמות ד, כד) ויהי בדרך במלון [ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו].

רבי שמעון בן גמליאל אומר: לא למשה רבינו בקש שטן להרוג אלא לאותו תינוק, שנאמר [שמות ד, כה]: ותקח צפרה צר ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו ותאמר: כי חתן דמים אתה לי; - צא וראה מי קרוי 'חתן' - הוי אומר זה התינוק.

דרש רבי יהודה בר ביזנא [הוא אמורא]: בשעה שנתרשל משה רבינו מן המילה באו אף וחימה ובלעוהו, ולא שיירו ממנו אלא רגליו; מיד 'ותקח צפרה צור ותכרות את ערלת בנה' מיד 'וירף ממנו'; באותה שעה ביקש משה רבינו להורגן (לאותן שני מלאכים [יאף' ו'חמה']), שנאמר (תהלים לד, ח) הרף מאף ועזוב חמה [אל תחר אן להרע]; ויש אומרים לחימה הרגו, שנאמר: (ישעיהו כז, ד) חמה אין לי [מי יתנני שמיר שית במלחמה אפשעה בה, אציתנה יחד].

והכתיב (דברים ט, יט) כי יגורתי מפני האף והחמה [אשר קצף ה' עליכם להשמיד אתכם, וישמע ה' אלי גם בפעם ההוא]? תרי 'חימה' הו.

ואיבעית אימא: גונדא דחימה (חיל שלו; אבל איהו גופיה נהרג).

תניא: 'רבי אומר: גדולה מילה, שאין לך מי שנתעסק במצות כאברהם אבינו ולא נקרא תמים אלא על שם מילה, שנאמר [בראשית יז, א]: ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים, וירא הי אל אברם, ויאמר אליו אני אל שדין [התהלך לפני והיה תמים], וכתב (בראשית יז, ב) ואתנה בריתי ביני ובינך [וארבה אותך במאד מאד]; דבר אחר: גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות שבתורה, שנאמר [שמות לד, כ]: ויאמר ה' אל משה כתב לך את הדברים האלה [כי על פי הדברים האלה] [כרתי אתך ברית ואת ישראל]

(גירסת רש"י: שהיא שקולה כנגד כל המצות שבתורה, דכתיב [שמות כד, ח]: ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויאמר] הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה, וכתיב במילה [בראשית יז, ב] ואתנה בריתי [ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד] כרתי [אתך] ברית [ואת ישראל], וכתיב להן [שם] ואתנה בריתי: מה להלן ברית אף כאן ברית).

דבר אחר: גדולה מילה שאילמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר [ירמיהו לג, כה: כה אמר ה'] **אם לא בריתי יומם ולילה** [חקות שמים וארץ לא שמת] ' **ופליגא דרבי אליעזר, דאמר רבי אליעזר: 'גדולה תורה, שאילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר: אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת** (מה להלן תורה [חוקות שמים וארץ] אף כאן [בריתי] תורה; והיינו פליגא: דהכא מוקי לה להאי קרא במילה והתם מוקי לה בתורה).

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שאמר לו הקב"ה לאברהם אבינו [בראשית י"א: ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים; וירא ה' אל אברם ויאמר אליו: "אני אל שדי] התהלך לפני והיה תמים" - אחזתו רעדה, אמר: שמא יש בי דבר מגונה (עכשיו, שלא אמר לו "והיה תמים" עד עכשיו)? כיון שאמר לו (בפסוק הבא: בראשית י"ב, ואתנה בריתי ביני ובינך [וארבה אותך במאד מאד] - נתקררה דעתו. [בראשית ט"ו, ה] ויוצא אותו החוצה [ויאמר: הבט נא השמימה וספר הכוכבים -אם תוכל לספר אתם? ויאמר לו: כה יהיה זרעך] - אמר לפניו: ריבוננו של עולם! הסתכלתי במזל שלי > ואין לי אלא בן אחד < ואיני ראוי להוליד בן! אמר לו: צא מאיצטגנינות שלך: אין מזל לישראל.

אמר רבי יצחק: כל המתמים עצמו (מתמם עמו) - הקב"ה מתמים עמו שנאמר (שמואל ב כב, כו) **עם חסיד תתחסד עם גבר תמים תתם**. אמר רבי הושעיא: כל המתמים עצמו - שעה עומדת לו שנאמר (בראשית י"א, ו) **התהלך לפני והיה תמים**, וכתוב [בראשית י"ד, א] **אני - הנה בריתי אתך** והיית לאב המון גוים.

אמר רבי: כל המנחש (כלומר: שרודף אחרי המנחשים) לו נחש (אחריו רודפין ניחושין: דכל דקפיד - קפדי בהדיה), שנאמר (במדבר כג, כג) **כי לא נחש ביעקב** [ולא קסם בישראל; כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל]. והא בלמ"ד אל"ף כתיב (דמשמע דאין רודפין אחריו)? אלא משום מדה כנגד מדה (דבמדה שאדם מודד - בה מודדין לו, ולא נפיק מקרא).

תני אהבה בריה דרבי זירא: 'כל אדם שאינו מנחש - מכניסין אותו במחיצה שאפילו מלאכי השרת אין יכולין ליכנס בתוכה, שנאמר **כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל** (כל זמן שאינו מנחש; מה כתיב בתריה) [כעת יאמר ליעקב ולישראל (כלומר: עדיין יהא אותו עת דמלאכי השרת יהיו שואלין אותו שאינו מנחש - מה פעל אל - לפי שהוא נכנס למקום שאין מלאכי השרת יכולין ליכנס).

אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים? - מפני שעשה אנגרייא בתלמידי חכמים, שנאמר [בראשית י"ד, ו] **וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו** [שמנה עשר ושלש מאות וירדף עד דן]; ושמואל אמר: מפני שהפריז (שהגדיל לישאל) על מדותיו של הקב"ה, שנאמר [בראשית ט"ו, ה] **ויאמר אד' ה' במה אדע כי אירשנה**; ורבי יוחנן אמר: שהפריש בני אדם מלהכנס תחת כנפי השכינה, שנאמר [בראשית י"ב, כא] **ויאמר מלך סדם אל אברם: תן לי הנפש והרכוש קח לך** (ולא היה לו לעשות כן שהיה לו לגיירם). 'וירק את חניכיו ילידי ביתו': רב אמר: שהוריקן בתורה (שלימדם תורה כאדם שמריק מכלי זה לתוך כלי זה - כך הוא לימדן תורה); ושמואל אמר: שהוריקן בזהב (לשון ציהוב, שנאמר (תהלים סח, יד) **וְאֶבְרֹתֶיהָ בִּירְקָק חֲרוּץ**: שנתן להם זהב הרבה).

[בראשית י"ד, ו] **וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו** [שמנה עשר ושלש מאות] [וירדף עד דן] - אמר רבי אמי בר אבא: אליעזר (היה שקול) כנגד כולם. איכא דאמרי: אליעזר הוא, דחושבניה הכי הוי (דאליעזר בגימטריא שמונה עשר ושלש מאות: שלא היה עמו אלא אליעזר לחוד).

ואמר רבי אמי בר אבא: בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו, שנאמר (בראשית כ"ה) **עקב אשר שמע אברהם בקולי** [וישמר משמתי, מצותי, חקותי ותורתי] - חושבניה מאה ושבעין ותריין (דהכי משמע 'עקב' כמנין עק"ב שנים שמע אברהם בקולי, וכל שנותיו היו קע"ה: אלמא בן שלש שנים הכיר את בוראו)!

ואמר רמי בר אבא :

(נדרים לב, ב)

'השטן' בחושבניה תלת מאה ושיתין וארבעה (וימי השנה שס"ה ימים) [ואינו שולט ביום כפור - ע"פ הר"ן].

ואמר רמי בר אבא: כתיב 'אברם' וכתיב 'אברהם': בתחלה המליכו (השליטו) הקב"ה על מאתים וארבעים ושלשה אברים, ולבסוף המליכו על מאתים וארבעים ושמונה אברים: אלו הן [שנוספו לשליטתו]: [דלאחר שכל היה שלם בכל אבריו]: שתי עינים ושתי אזנים וראש הגוייה (הוא אבר).

ואמר רמי בר אבא: מאי דכתיב (קהלת ט, יד) עיר קטנה ואנשים [ובא אליה מלך גדול וסבב אתה ובנה עליה מצודים גדלים] [פסוק טו] ומצא בה איש מסכן חכם ומלט הוא את העיר בחכמתו; ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא? - 'עיר קטנה' - זה הגוף; 'ואנשים בה מעט' - אלו אברים; 'ובא אליה מלך גדול וסבב אותה' - זה יצר הרע; 'ובנה עליה מצודים וחרמים' - אלו עונות; 'ומצא בה איש מסכן וחכם' - זה יצר טוב; 'ומלט הוא את העיר בחכמתו' - זו תשובה ומעשים טובים; 'ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא' - דבשעת יצר הרע לית דמדכר ליה ליצר הטוב.

(קהלת ז, ט) החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים [אשר היו בעיר] (שהן מועילין לגוף יותר מעשרה שליטים): 'החכמה תעוז לחכם' - זו תשובה ומעשים טובים; 'מעשרה שליטים': שתי עינים ושתי אזנים ושתי ידיים ושתי רגלים וראש הגוייה ופה.

'אמר רבי זכריה משום רבי ישמעאל: ביקש הקב"ה להוציא כהונה משם, שנאמר [בראשית יד, יח]: ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין] והוא כהן לאל עליון: כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום - הוציאה (לכהונה) מאברהם, שנאמר (בראשית יד, ט) ויברכהו ויאמר "ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ" (פסוק ב) וברוך אל עליון [אשר מגן צריך בידך ויתן לו מעשר מכל]! אמר לו אברהם: וכי מקדימין ברכת עבד לברכת קונו? - מיד נתנה לאברהם, שנאמר (תהלים קי"א) [לדוד מזמור]: נאם ה' לאדני: שב לימיני עד אשית אויביך הדום לרגליך, וכתריה כתיב (שם, פסוק ד) 'נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק' - על דיבורו של מלכי צדק (ניטלה ממנו הכהונה); והיינו דכתיב 'והוא כהן לאל עליון' - הוא כהן, ואין זרעו כהן.

הדרן עלך ארבעה נדרים